

Tarih & Gelecek Dergisi**Journal of History & Future**

Dr. Öğr. Üyesi
Muhammed Ali BUDAK

İzmir Demokrasi Üniversitesi, Fen-
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.
muhammedali.budak@idu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4610-090X>

Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 18/02/2025 24/03/2025

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1642589>

Research Paper

Orijinal Makale / Original Paper

Bir Ortaçağ Efsanesi Kronolojisi: Prester Johannes -Hindistanlardan Amerikalara

Chronology of a Medieval Legend: Prester John- From Indies to Americas

Öz

Prester Johannes efsanesi bir Geç Ortaçağ Avrupa efsanesidir. Kendisi Edessa'nın (Urfa) Atabek İmadüddin Zengi tarafından elde edilmesinden sonra Avrupa'da tanınır hale gelmiştir. Müslüman egemenliğinin ötesinde bulunan, doğaüstü özelliklere sahip bir ülkeyi yönetmesinin yanında aynı zamanda Hıristiyan din adamlığı görevini de üstlenen ve bundan dolayı prester unvanını taşıyan Johannes'in kökleri, aslında Hıristiyanlığın Asya'da yayılışı kadar eskidir. Asya'nın hemen her yerine giren Nesturilerin ve Hindistan'da zaten mevcut olan Hıristiyanların dini inançlarının çeşitli siyasi olaylarla etkileşimi neticesinde doğan bu efsane, Haçlı Seferleriyle beraber aslında Avrupa'nın Kızıl Elması haline dönüşmüştür. Hindistan'ın baharatlarını büyük bir açgözlülükle tüketen Avrupa'nın gözünde, Müslümanlara arkadan saldıracak bir müttefik olarak Asya'da aranan Prester Johannes'in bu özelliklere sahip olan Moğollar olmadığı anlaşılınca, Memlüklerin ortaya çıkmasıyla beraber Afrika'ya taşınmıştır. Bu sefer de doğu ile batı arasındaki ticaret yollarının tam ortasında bulunan ve dolayısıyla Avrupa ticareti üzerinde söz sahibi olan Memlüklere arkadan saldıracak bir yere yani Etiyopya'ya geçen Prester Johannes'in burada olmadığı da kısa süre içinde anlaşılmıştır. Aydınlanma Çağı ile bilimsel çalışmaların hızlanması ve dünyanın da daha küçük bir yer haline gelmesiyle Prester Johannes'in Afrika'da değil Asya'da olduğu düşünülmüş, aranmış ama orada bulunamamış ve tam kendini yeni keşfedilen Amerikalarda gösterecekken tamamen bir efsane olduğu kabul edilmiş ve tarihe karışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ortaçağ, Avrupa, Kültür, Efsane, Prester Johannes

ATIF: BUDAK, Muhammed Ali, "Bir Ortaçağ Efsanesi Kronolojisi: Prester Johannes -Hindistanlardan Amerikalara", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 11/1 (Mart 2025), s. (134-163)

CITE: BUDAK, Muhammed Ali, "Chronology of a Medieval Legend: Prester John- From Indies to Americas", *Journal of History and Future*, 11/1 (March 2025), pp. (134-163)

Tarih ve Gelecek Dergisi, lisanslama politikası ile telif hakkının ve kullanıcı haklarının açık olmasını sağlar. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. / Journal of History and Future ensures that copyright and user rights are open with its licensing policy. Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Abstract

Prester John is a Late Medieval European legend. He became known in Europe after the conquest of Edessa (Urfa) by Atabeg Imad al-Din Zengi. The roots of John, who, in addition to ruling a country with supernatural features beyond Muslim rule, also served as a Christian clergyman and therefore bore the title of prester, are actually as old as the spread of Christianity in Asia. This legend, which was born as a result of the interaction of the religious beliefs of the Nestorians, who spread almost all over Asia, and the Christians who already existed in India, with various political events, actually turned into the Turkish Golden Apple of Europe during the Crusading period. In the eyes of Europe, which consumed the spices of India with great greed, Prester John, who was sought in Asia as an ally to attack the Muslims from behind, moved to Africa when it was understood that he was not the Mongols. This time, it was soon understood that Prester John was not here, as he moved to a place that would attack the Mamluks, which was in the middle of the trade routes between east and west and therefore had a say in European trade, from behind, that is, Ethiopia. As scientific studies accelerated with the Age of Enlightenment and the world became a smaller place, Prester John was thought to be in Asia, not Africa, he was searched for but could not be found there, and while he was about to show himself in the newly discovered Americas, he was accepted as a complete legend and disappeared into history.

Keywords: Medieval, Europe, Culture, Legend, Prester John

1.Giriş

Prester Johannes efsanesi Ortaçağ Avrupasına ait bir efsanedir. Özellikle Haçlı Seferleri dönemine damgasını vuran bu efsaneye göre doğuda, Müslümanların egemen olduğu toprakların ötesinde, hem din (rahip) hem de devlet (kral) adamlığı özelliklerini bünyesinde taşıyan ve adı Johannes olan muktedir biri vardır. Onun krallığı mucizelerin yaşandığı, olağanüstü yaratıkların ve zenginliklerin bulunduğu, inançlı ve dürüst Hıristiyanların mutluluk içinde yaşadığı ütopyik bir yerdir. Avrupalı Hıristiyanların Kutsal Topraklar için verdiği mücadelede doğudan gelecek ve Müslümanları yenilgiye uğratacaktır. Zamanın akışı içinde yaşanan gelişmelere paralel olarak çeşitli özellikler kazanıp, değişim geçiren bu efsane hakkında yurt dışında uzun zamandan beri çok sayıda çalışma kaleme alınmıştır.¹ Ülkemizde bu konu üzerine yapılan çalışmalar ise şimdilik başlangıç aşamasındadır.² Bu

1 Robert Silverberg, *The Realm of Prester John*, Doubleday & Co., New York, 1972; *Prester John: The Legend and its Sources*, (Çev. ve Der. Keagan Brewer), Ashgate, Surrey 2015; Igor de Rachewiltz, *Prester John and Europe's Discovery of East Asia*, Australian National University Press, Canberra 1972; Matteo Salvatore, *The African Prester John and the Birth of Ethiopian-European Relations, 1402-1555*; Routledge, London & New York 2014; Vsevolod Slessarev, *Prester John-The Letter and the Legend*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1959; *Studi e Materiali di Storia Delle Religioni (SMSR)*, C. 89, S. 1, Retelling Prester John Objects, Routes, and Emotions; Jürgen Tubach, "Prester John of India", *The Harp*, (Ed. Baby Varghese, Jakob Thekeparampil ve Abraham Kalakudi), C. 23, Gorgias Press, Piscataway 2011, ss. 1-9; Meir Bar-Ilan, "Prester John: Fiction and History", *History of European Ideas*, C. 20, S. 1-3, ss. 291-298 örnek olarak gösterilebilir.

2 Uğur Toprak, *Ortaçağ'da Avrupalı Seyyahların Kayıtlarında Prester John*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Batman 2019; Mesut Ağır, "Orta Çağ Seyyahlarının Kayıtlarında Presbyter John ve Efsanenin Asya ve Afrika'daki Temelleri",

çalışmada Prester Johannes efsanesi hakkında araştırma yapmak isteyenlere yardımcı ve önyak olması için efsanenin oluşumunu sağlayan nedenlerden, Prester Johannes'in bir efsane olduğunun ortaya çıkmasına kadar geçen süre kronolojik açıdan, Ortaçağ merkezinde, efsane hakkında bilgi veren birinci elden kaynaklar kullanılarak kısaca verilmeye ve efsaneye bir bütün halinde bakılmaya çalışılmıştır.

2. Kökenler

Efsane olarak adlandırılan anlatıların çeşitli tanımları olmakla beraber bunların ortak özellikleri, tarihsel veya mekânsal bir bağlantıya ihtiyaç duymaları,³ büyük oranda tarihsel bir kişi (veya kişiler) ve onların yaptıkları veya yaşamları hakkında olmalarıdır.⁴ Buna ek olarak efsanelerin bir diğer özelliği ise ait oldukları topluluğun inançlarını ve deneyimlerini sembolik olarak yansıtırken bu topluluğun sahip olduğu değerlerin doğru olduğunu onaylama görevini de yerine getirmeleridir.⁵ Bu genel özelliklerden hariç olarak Prester Johannes efsanesinin oluşmasını sağlayan ve bu efsaneye özgü olan bazı nitelikler de vardır ki bunların çoğu dini ve siyasi olaylardır.

Eskiden yeniye yani kronolojik olarak bakıldığında bu efsanenin doğumunda etkili olan ilk olayın Hıristiyanlığın yayılması, yani doğduğu yerden doğuya, Asya kıtasının içine doğru yayılmasıyla ilgili olduğu görülür. Burada iki grup söz konusudur. İlki kendilerini Aziz Thomas Hıristiyanları olarak adlandıran Hindistan Hıristiyanlarıdır. Hindistan'daki geleneğe göre Hıristiyanlığın bu yarımadaya gelmesi MS. 52 yılında Havarî Thomas'ın Malabar sahiline ayak basmasıyla başlamıştır. Daha sonra burada yedi (ya da beş) kilise kurmuş, Hıristiyanlığı yaymış ve MS. 72 yılında şehit edilmiştir.⁶ Adı "Thomas'ın İşleri" olan ve kabul edilen İncil'in bir parçası olmayan bu dini anlatı büyük ihtimalle III. yüzyılda Edessa'da (Urfa) kaleme alınmıştır ve metnin içeriği ile detayları anlatının II. yüzyıla dayandığına işaret etmektedir.⁷ Yarımadanın batı kıyılarında -dağınık da olsa- Hıristiyanların varlığı aynı yüzyıla kadar gitmekle beraber teşkilatlanmış Hıristiyan toplulukları ancak

History Studies, C. 9, S. 2, ss. 27-46; Fatih Durgun, "Batılıların Doğu Hakkındaki Tahayyüllerine Özgün Bir Örnek Olarak Presbyter Johannes (Prester John) Efsanesinin Ortaya Çıkışı: 1165 Öncesi", *Akademik Hassasiyetler*, C. 7, S. 14, ss. 71-94; Fatih Durgun, "Presbyter Johannes (Prester John) Efsanesi'ni Jacques De Vitry'nin Mart 1217 Tarihli Mektubu ve V. Haçlı Seferi Çerçevesinde Okumak", *Şarkiyat*, C. 14, S. 3, ss. 1076-1101. Ayrıca bkz. Murat Tural, *Seyahatnamelere Göre Moğollar ve Katolik Dünyası (Dini İdealler ve Politik Kaygılar)*, Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ankara 2015, ss. 143-158.

3 Hippolyte Delehaye, *The Legends of The Saints*, Fordham University Press, New York 1962, s. 7.

4 William Bascom, "The Forms of Folklore: Prose Narratives", *The Journal of American Folklore*, C. 78, S. 307, ss. 4-5; Chris Baldick, *The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms*, Oxford University Press, Oxford, 2001, s. 138.

5 Timothy R. Tangherlini, "'It Happened Not Too Far from Here...'" A Survey of Legend Theory and Characterization", *Western Folklore*, C. 49, S. 4, s. 385.

6 Alphonse Mingana, *Early Spread of Christianity in India*, The University Press, Manchester 1926, ss. 49-50, 77.

7 Robert Eric Frykenberg, *Christianity in India-From Beginnings to the Present*, Oxford University Press, Oxford 2008, s. 93; Wilhelm Baum ve Dietmar Werner Winkler, *The Church of the East-A Concise History*, Routledge Curzon, New York 2003, s. 51; *The Apocryphal New Testament*, (Ed. James Keith Elliott), Clarendon Press, Oxford 2005, s. 442.

III. ve IV. yüzyılda güney Hindistan'da kendilerini göstermişlerdir.⁸ Sasani İmparatoru II. Şapur'un 339-379 arası süren Hıristiyanlık karşıtı tutumu, bundan dolayı Hıristiyanların İran'dan Hindistan'a kaçması da buradaki Hıristiyan nüfusu arttırmıştır.⁹ Prester Johannes tarafından gönderildiği varsayılan ve 1165-1170 arasına tarihlenen mektup,¹⁰ Moğollara elçi olarak gönderilen Plano Carpini¹¹ ve St. Quentinli Simon'un¹² kayıtları, efsane ile Hindistan arasındaki bağlantıya işaret etmektedir. Buna ek olarak dikkat edilmesi gereken bir nokta Ortaçağ Avrupası için "Hindistan" sözcüğünün günümüzdeki anlamını taşımadığı, "Müslümanların (özellikle Selçuklu Türklerinin) egemenliğinin ötesindeki bilinmeyen dünyayı" tanımlamak için kullanılan anlamı muğlak bir sözcük olduğudur.¹³ Bu Hindistan Büyük, Orta ve Küçük¹⁴ şeklinde üçe ayrılmıştır ve Orta Hindistan için bazen -XIV. yüzyılın ilk çeyreğinde Hindistan'a atanan ilk Katolik piskoposu olan Katalan Jordanus'un yaptığı gibi- Üçüncü Hindistan¹⁵ adı da kullanılmıştır. Bu ayrıma göre Küçük Hindistan, Hindistan'ın kuzeydoğusundaki Sind bölgesine denk gelmekte ve genellikle Asya'nın içine kadar uzanmaktadır. Büyük Hindistan, Malabar'dan başlamakta ve sınırsız şekilde doğuya doğru uzanmaktadır. Orta ya da Üçüncü Hindistan ile kastedilense Doğu Afrika'dır (Etiyopya). Çünkü o dönem Asya ile Afrika'nın Kızıl Deniz tarafından değil Nil Nehri tarafından ayrıldığı¹⁶ ve Etiyopya'nın karadan Hindistan ile birleşik olduğu¹⁷ düşünülmektedir.

V. yüzyıla gelindiğinde Hindistan'daki Hıristiyanlığın Nesturilerle yakın ilişki içinde olduğu, kendi rahiplerini Nesturilerin en iyi okullarına gönderdikleri görülmektedir¹⁸ ki bu da bizi efsane üzerinde etkili olan ikinci dini guruba yani Nesturilere getirmektedir. Bu mezhep adını, 428'de Konstantinapol (İstanbul) Patriği olan ve yaşanan çeşitli dini tartışmalar sonucunda 431'deki Efes Konsili'nde sapkın ilan edilerek Mısır'a sürülen Nestorius'tan almaktadır. Kendisi 431'de Mısır'a gönderilirken onun taraftarları da kendi maiyetleriyle beraber doğuya gitmiş ve İran'daki Hıristiyanlara katılmışlardır.¹⁹ Zira

8 Frykenberg, *Christianity in India*, ss. 103, 115.

9 Mingana, *Early Spread of Christianity*, ss. 4, 7. 293 yılında, Hindistan'daki bir krallık olan Çola Krallığı'nda yaşayan 76 Hıristiyan ailenin burada uğradıkları zulümden kaçarak Malabar sahiline gittikleri ve buradaki Hıristiyanlar arasına yerleştikleri yönünde bir anlatı da mevcuttur. Bkz. Frykenberg, *Christianity in India*, s. 107.

10 "İhtişamımız üç Hindistan'a hâkimdir..." Bkz. *Prester John: The Legend*, s. 68.

11 "... Büyük Hindistan'da yaşayan Müslümanlarla savaşa yöneldi. Bu haber üzerine o ülkenin kralı olan Papaz Johannes..." Bkz. Plano Carpini, *Moğolistan Seyahatnamesi (1245-1247)*, (Çev. Ergin Ayan), Gece Kitaplığı, İstanbul 2015, s. 72.

12 "... yani eskiden Hindistan'ın egemeni ve imparatoru, kilise kademlisi (presbyterus) İoannes'in..." Bkz. Simon de Saint Quentin, *Bir Keşişin Anılarında Tatarlar ve Anadolu (1245-1248)*, (Çev. Erendiz Özbayoğlu), Doğu Akdeniz Kültür ve Tarih Araştırmaları Vakfı, Antalya 2006, s. 9.

13 *Prester John: The Legend*, ss. 22-23; Silverberg, *The Realm of Prester John*, s. 26.

14 Salvatore, *The African Prester John*, s. 5.

15 Friar Jordanus, *The Wonders of the East*, (Çev. Henry Yule), The Hakluyt Society, Londra 1863, ss. 11, 26, 41.

16 Jordanus, *The Wonders of the East*, s. 11, d.n. 1; Salvatore, *The African Prester John*, s. 5.

17 Rachewiltz, *Prester John*, s. 2.

18 Mingana, *Early Spread of Christianity*, s. 27.

19 Baum ve Winkler, *The Church of the East*, ss. 23-25.

İran'daki Hıristiyanlar 431'deki Efes Konsili'nin kararlarını kabul etmemiş ve böylece onlardan ayrılmışlardır. Nesturiler V. yüzyılın ortasında Sasani Kralı I. Firuz tarafından koruma altına alınmış ve böylece Nesturilik Asya'nın içlerine doğru rahatça yayılma imkânına kavuşmuştur.²⁰ Onların bu alanda başarılı olmalarının en önemli nedenlerinden birisi, misyonerlik faaliyetleri esnasında yardımını görecektir manastır yerleşimlerine ihtiyaç duymaksızın, çalışarak geçimlerini kazanabilmelerinde yatmaktadır.²¹ Yolları üzerindeki çok sayıda Türk topluluğunu da Hıristiyanlığa geçiren²² Nesturiler VIII. yüzyılda Çin'e ulaşmıştır.²³ Batı Hıristiyanlarının VI. yüzyılın sonundan itibaren Hindistan'daki Hıristiyanları da Nesturi adıyla anmaya başlamasına ek olarak Roma imparatorluk sisteminin ortadan kalkmasının, VII. yüzyılda İslamiyet'in yayılmasının ve nihayetinde Türklerin Yakın Doğu'ya hâkim olmalarının Doğu ile Batı Hıristiyanları arasındaki bağları daha önce hiç olmadığı kadar şiddetli bir şekilde kesmesi de belirtilmesi gereken noktalar.²⁴ Prester Johannes efsanesini -en azından yazılı olarak kayda geçirerek- başlatan Freising'li Otto'dan başka,²⁵ Moğollara elçi olarak gönderilen Rubruk'lu Wilhelm²⁶ ve ünlü Asya misyoneri Montecorvino'lu John,²⁷ Prester Johannes'in Nesturi olduğunu açıkça belirtmişlerdir.

Prester Johannes anlatısı sıralamasında bir sonraki nokta bizzat bu efsanevi kişiliğin adıyla ilgilidir. Günümüzde genellikle Johannes (John) olarak kullanılmakla birlikte Latince olarak ilk kaydedildiği hali (Presbyter) Iohannes²⁸ olan bu adın neden bu hayali kişinin adı olduğu açıklanabilmiş değildir.²⁹ Efsaneyle oldukça yakın bir ilgisi bulunan ve aşağıda

-
- 20 De Lacy O'Leary, *The Syriac Church and Fathers-A Brief Review of the Subject*, Gorgias Press, New Jersey 2002, ss. 99-102.
- 21 Ian Gillman ve Hans-Joachim Klimkeit, *Christians in Asia Before 1500*, Routledge, New York 2006, s. 222.
- 22 Li Tang, "Turkic Christians in Central Asia and China (5th-14th Centuries)", *Festschrift in Honour of the 80th birthday of Professor GENG SHIMIN*, (Ed. Zhang Dingjing ve Abdurishid Yakup) Minzu University Press, Beijing 2009, ss. 437-441.
- 23 Gillman ve Klimkeit, *Christians in Asia*, s. 221. Hıristiyanlığın Çin'e 7. yüzyılda ulaşması hakkında bkz. Anthony Mathias Mundadan, *History of Christianity in India-From the Beginning up to the Middle of the Sixteenth Century (up to 1542)*, C. 1, Church History Association of India, Bangalore 1984, s. 88.
- 24 Silverberg, *The Realm of Prester John*, ss. 17, 25-26; Frykenberg, *Christianity in India*, s. 105.
- 25 "Ayrıca bundan kısa bir süre önce bir Hıristiyan ama Nasturi olan ve adı John olan bir kralın..." Otto, Bishop of Freising, *The Two Cities-A Chronicle of Universal History to the Year 1146 A.D.*, (Çev. Charles Christopher Mierow), Columbia University Press, New York 1928, s. 443.
- 26 "... bu Nasturi kendisini kral ilan etti. Halkı ona Kral Johannes unvanını verdi ..." Wilhelm von Rubruk, *Moğolların Büyük Hanına Seyahat*, (Çev. Ergin Ayan), ayışığı kitapları, 2. Baskı, İstanbul 2012, s. 58.
- 27 "Dünyanın bu tarafında adı George olan, Nesturi Hıristiyan mezhebine bağlı ve Hindistan'ın Prester John'u denilen büyük kralın görkemli ailesinden gelen bir kral..." *Cathay and the Way Thither-Being a Collection of Medieval Notices of China*, (Çev. Henry Yule), C. 3, Hakluyt Society, Londra 1914, s. 47.
- 28 Silverberg, *The Realm of Prester John*, s. 7; Ferrara tarafından Prester John için kullanılan adlardan oluşturulan liste şu şekildedir: "Presbyter Iohannes, Patrik John, Kral John, Prete Iane, Prete Ianni, Presto Giovanni, Prete Juan, Prete Joam, Prete-Jean, Prestre Johan, Presbyero-Johanides, Çar-Rahip John, Prete Ianne, Prester Cohan, Johannes Africanus, Bel Gian, Praecious Iohannes, Prete Ioam, Belul Jan, Jonanam, Presbyter Bedigian, Prestigian, Precious (Kıymetli) John." Bkz. Marianna Ferrara, "History-Telling about Prester John", *Studi e Materiali di Storia Delle Religioni*, C. 89, S. 1, s. 8, d.n. 2.
- 29 Bu konudaki savlardan birisi dört İncil'den birine adını veren ve aynı İncil'de kendisinden iki defa Presbyter Iohannes olarak bahsedilen Havari Yuhanna'dır. Onun, yanlış bilinen bir efsaneden dolayı ölümsüz olduğuna inanılması efsanevi kişilik üzerinde etkili olmuş olabilir. Bir diğer sav Hindistan'daki

bu duruma değinilecek olan Karahıtay hükümdarı Yelü Daşı'nın (Ye-lü Da-şı) unvanı Gürhan'a fonetik olarak benzemesi de dâhil olmak üzere çeşitli teoriler öne sürülmüş fakat hiçbiri kesinleşmemiştir.³⁰ Günümüzde kullanıldığı şekliyle John adı Doğu Hıristiyanları için çok yabancı bir isim değildir. Çünkü 325'teki İznik Konsili'ne katılan piskoposlardan biri de İranlı John'dur ve V. yüzyılda Kizikoslu (Aydıncık) adı bilinmeyen biri tarafından yazılan³¹ ve *Kilise Tarihi* adıyla bilinen eserde tüm İran ve Büyük Hindistan'ın Piskoposu olarak görülmektedir.³² Hem Young'un³³ hem de Mundadan'ın³⁴ işaret ettiği üzere başka bir belgede³⁵ söz konusu John için sadece "Fars Piskoposu" unvanı kullanılması, onların da söylediği gibi İran ve Hindistan kiliseleri arasındaki yakınlığa ve muhtemel bağlantıya işaret etmektedir.³⁶ Bununla beraber John adı söz konusu olduğunda efsanenin ortaya çıktığı döneme çok daha yakın olan bir olay vardır. O da 1122 yılında Hindistanlardan (önce Konstantinapol'e uğramasının ardından) Roma'ya gelen bir "John" hakkındaki birbirinden bağımsız iki farklı kaynaktan bulunan kayıtlardır. Bu John kısa bir yolculuğun ardından Roma'da Papa II. Calixtus'un huzuruna çıkmış, geldiği şehir ve Hindistanların başkenti olan Hulna hakkında bilgi vermiş ve her yıl Aziz Thomas'ın yortusunda gerçekleşen bir mucizeyi anlatmıştır.³⁷ Bu ziyaret hem *De Adventu (Patriarchae Indorum ad Urbem sub Calisto Papa Ilo)* adıyla bilinen ve kimin yazdığı bilinmeyen bir mektupta hem de Rheims Manastırı Başrahibi Odo'nun yazdığı mektupta anlatılmaktadır.³⁸ Her iki kayıt arasındaki büyük farklılıklara (John'un ziyaretinin nedeni, onun *De Adventu*'da piskopos ama Odo'nun mektubunda başpiskopos olarak anılması vs.) rağmen aynı olaydan bahsetmeleri nedeniyle Prester Johannes efsanesi üzerinde çalışanların vardığı ortak sonuç, gerçekten bir kişinin bugünkü anlamını taşımayan bir Hindistan'dan (belki de Urfa'dan³⁹) Roma'ya geldiği ve Aziz Thomas ile ilgili efsaneleri gayet iyi bildiği için mutlak surette Hıristiyan olduğudur.⁴⁰

bir kral ile ilgilidir. Buna göre Aziz Thomas'ı öldürten kralın oğlu (ya da yeğeni) Vizan (John), Aziz Thomas tarafından Hıristiyan ve rahip yapılmış ve kendinin manevi ardılı olmakla görevlendirilmiştir. Bu savlara dair ayrıntılı bilgiler için bkz. Silverberg, *The Realm of Prester John*, ss. 33-35; Slessarev, *Prester John-The Letter*, ss. 89-91.

- 30 Rachewiltz, *Prester John*, s. 6; Ferrara, "History-Telling about Prester John", s. 9.
- 31 Yazarın birkaç yüzyıl boyunca yanlış şekilde Kizikoslu Gelasius olarak anılması konusunda bkz. *Remembering Nicaea-The Ecclesiastical History of Anonymous Cyzicenus*, (Çev. Martin Shedd, Sean Tandy ve Jeremy M. Schott), SBL Press, Atlanta 2024, ss. 1-4.
- 32 William G. Young, *Source-Materials for Students of Church History*, The Diocesan Press, Madras 1969, s. 28; Stephen Neill, *A History of Christianity in India-The Beginnings to AD 1707*, Cambridge University Press, Cambridge 2004, s. 30.
- 33 Young, *Source-Materials for Students*, s. 28, § 27, d.n. 3.
- 34 Mundadan, *History of Christianity in India*, s. 79.
- 35 "Ioannes Perfidis" Bkz. Philip Labbei, *Sacrosancta Concilia-ad Regiam, editionem exacta, quae nunc quarta parte prodit auctior*, C. 2, Lutetiae Parisiorum, Paris 1671, § 52.
- 36 Young, *Source-Materials for Students*, s. 28, § 27, d.n. 3; Mundadan, *History of Christianity in India*, s. 79.
- 37 *Prester John: The Legend*, ss. 34-38.
- 38 Bu mektupların Latince ve İngilizce tercüme ve yorumları için bkz. *Prester John: The Legend*, ss. 30-42.
- 39 Slessarev, *Prester John-The Letter*, s. 25.
- 40 *Prester John: The Legend*, ss. 5-6; Eugene Tisserant, *Eastern Christianity in India*, Orient Longmans, Calcutta 1957, s. 19; Neill, *A History of Christianity in India*, s. 68, d.n. 1. Ayrıca bkz. Paul Devos, "Le Miracle Posthume de St. Thomas L'Apotre", *Analecta Bollandiana*, C. 66, ss. 231-275.

Bununla beraber Tubach, kaynak göstermeksizin, Doğu Süryani Kilisesi'nin 1120 yılında Hindistan'a bir başpiskopos gönderdiğini ve bu kişinin adının da John olduğunu söylemektedir. Ona göre bu John'un yani Johannes'in iki yıl sonra geri dönüp batıda ortaya çıkması hiç de imkânsız bir durum değildir.⁴¹

Efsanenin ortaya çıkmasının ve gelişmesinin son aşamasında iki askeri olay vardır ki bunların ilki Katvan Savaşı'dır. Gürhan Yelü Daşı'nın idaresindeki Karahıtaylar ve Sultan Sencer idaresindeki Selçuklular arasında 1141 yılında yapılan savaş Karahıtayların zaferiyle sonuçlanmıştır.⁴² İbnü'l-Esir'in "İslam tarihinde Horasan'da bundan daha büyük ve bundan daha fazla insanın öldürüldüğü bir savaş olmamıştır" sözleri, savaşın ne kadar ciddi ve önemli olduğunu göstermektedir.⁴³ Konuyla ilgili olarak akılda tutulması gereken birkaç nokta vardır. Bunların ilki Yelü Daşı'nın büyük ihtimalle Budist olması ama imparatorluğundaki diğer dini gruplarla beraber Nesturileri de mutlak şekilde koruma altına alması hatta açıkça bu dine karşı yakınlık göstermesidir.⁴⁴ Hatta Doğu Süryanileri onun ordusunda savaşmıştır.⁴⁵ Nesturilerin XI. yüzyılın başında Keraitleri Hıristiyanlığa geçirmeleri -ki bu haber hızlıca Yakın Doğu'da yayılmıştır- Silverberg'e göre Müslümanlara karşı kazanılan böyle bir zaferin hemen Hıristiyanlara atfedilmesini sağlamış olabilir.⁴⁶ Rachewiltz de bu görüştedir.⁴⁷ İkinci nokta ise Suriye ve Filistin bölgelerine hâkim olan Türklerin, Süryani Mihail'in de kaydettiği üzere buradaki Hıristiyanlara karşı düşmanca tutumlarıdır.⁴⁸ Efsane, Yelü Daşı'nın Nesturilere olan yakınlığı, Nesturilerin (Hıristiyanların) Müslüman Türklerin yönetiminde eziyet çekmesi, Katvan Savaşı'nda Yelü Daşı'nın kazandığı zafer sonucunda, Rachewiltz'in de açıkladığı üzere büyük ihtimalle kendilerini Müslüman yöneticilerden korumak isteyen Nesturilerin uydurmasıyla başlamıştır. Çünkü buna göre artık Müslümanları cezalandırırken Suriye ve Mezopotamya gibi yerlerde yaşayan Nesturileri himayesine alabilecek Nesturi bir kral vardır.⁴⁹ Efsanenin oluşma sürecinin son aşamasındaki ikinci askeri olay ise Edessa'nın (Urfa) Atabek İmadüddin Zengi tarafından

41 Tubach, "Prester John of India", s. 3.

42 İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötügen Neşriyat, 26. Baskı, İstanbul 2005, s. 149.

43 İbnü'l-Esir, *İslam Tarihi*, (Çev. M. Beşir Eryarsoy), C. 11, Bahar Yayınları, İstanbul 1991, s. 84; *Prester John: The Legend*, s. 7.

44 Rachewiltz, *Prester John*, s. 5; Herbert Franke, "Kıtan ve Cürçenler: Mançurya Ormanlarının Sakinleri?", (Çev. İsenbike Togan), *Erken İç Asya Tarihi*, (Der. Denis Sinor), İletişim Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2017, s. 551.

45 Baum ve Winkler, *The Church of the East*, s. 79.

46 Silverberg, *The Realm of Prester John*, ss. 12-13.

47 Rachewiltz, *Prester John*, s. 5.

48 "Türklerin Coelé-Syrie'ye (Şimali Suriye) ve Filistin kıyılarına yaptıkları hicret, işte bu suretle başlamıştır. Onlar, bütün bu ülkelere merhametsizce tahribat ve talanlar icra etmekle oraları hükümleri altına almışlardır. ... Türkler, Suriye ve Filistin ülkelerine hâkim olduktan sonra Kudüs'e dua etmeye giden Hıristiyanlara, dövmek, soymak, şehre ve mukaddes yerlere girmeyi haraca bağlamak gibi fenalıklar yapıyorlardı. Bundan başka bir Hıristiyan kervanını ve bilhassa Roma'dan ve İtalya'dan gelenleri görünce onları imha etmeye gayret ediyorlardı." Bkz. *Süryani Patrik Mihail'in Vekainamesi-İkinci Kısım (1042-1195)*, (Çev. Hrant D. Andreasyan), İstanbul 1944, ss. 28, 39. Baum ve Winkler kaynak göstermeksizin ilk kez Selçuklu Türklerinin yönetiminde kiliselerin ve manastırların yıkıldığını söylemektedirler. Bkz. Baum ve Winkler, *The Church of the East*, s. 82.

49 Rachewiltz, *Prester John*, s. 6; Franke, "Kıtan ve Cürçenler", s. 551.

1144'te ele geçirilmesidir.⁵⁰ Avrupa'yı sarsan bu olayın ardından Haçlılar, Avrupa'dan destek almak için batıya haberciler göndermişlerdir. Bu habercilerden biri de Antakya Prensi Raymond tarafından Papa III. Eugenius'a gönderilen Cebele Piskoposu Hugh'dur.⁵¹ Hugh'nun Suriye'de yaşaması, büyük ihtimalle Nesturiler arasında anlatılan "doğudaki krala" dair efsaneden haberdar olmasını sağlamıştır.⁵² Onun tarafından anlatılanlar ve "...uzak doğuda, İran'ın ve Ermenistan'ın ötesinde yaşayan ve halkı gibi Hıristiyan ama Nesturi olup hem kral hem de rahip olan bir Johannes ..."⁵³ hakkında anlattıkları Freising'li Otto tarafından kaydedilmiş ve böylece efsane son halini alarak Avrupa'ya ulaşmıştır.

3. Avrupa ve Asya'nın Prester Johannes'i

1145 yılında Cebele piskoposu Hugh, Papa III. Eugenius'un huzurunda doğuda olanlara dair haberleri aktarıp Haçlı Devletleri için yardım talebinde bulunurken o esnada orada olanlar arasında Freisingli Otto da vardır. Kendisi İki Şehrin Tarihi (Chronica sive Historia de duabus civitatibus) adlı eserinde Hugh'nun anlattıklarını kaydetmiştir ki bunların arasında Johannes'e dair olan haber de vardır ve şöyle özetlenebilir: İran ve Ermenistan'ın ötesinde yaşayan, hem rahiplik hem de krallık yapan, Hıristiyan ama Nesturi olan Johannes adında biri vardır. Bu Johannes kısa süre önce İranlıların ve Medlerin krallığını yapan ve adı Samiardi olan iki kişiyle (kardeş krallarla) savaşmış ve üç günün sonunda onları yenilgiye uğratmıştır. Bunun ardından ona hitap edildiği adıyla Prester Johannes, Kudüs'teki Kilise'yi (Kutsal Kabir Kilisesi) askerleriyle desteklemek için yola çıkmış fakat ordusunu Dicle Nehri'nden geçirememiş, bunun üzerine kışın buz tutan kuzeydeki nehirleri aşmaya karar vermiştir. Hakkında bilgi sahibi olmadığı bu bölgenin havası ılık olduğu için nehirler buz tutmamış, birkaç yılı bu şekilde harcadıktan sonra vatanına geri dönmüştür. Büyük zenginliklere sahip olan Johannes, İncil'de bahsi geçen Müneccimlerin soyundan gelmektedir ve onların halkını yönetmektedir. Otto bu bahsini şöyle bitirmektedir: "(En azından) anlatılanlar böyle. Ama bu konu için bu kadar yeter."⁵⁴ Bu anlatının kaynağını aldığı gerçekler zaten tespit edilmiştir: Samiardi (ya da eserin başka nüshalarında geçtiği şekliyle Saniardos) Sultan Sencer'den başkası değildir⁵⁵ ve kardeş krallar da Büyük Selçuklu Devleti'ni 1119-1131 arası ilk Irak Selçuklu hükümdarı Mahmud b. Muhammed Tapar ile beraber yöneten Sencer'in⁵⁶ anısı olabilir.⁵⁷ Bahsedilen savaş Sultan Sencer ile

50 Işın Demirkent, "Haçlılar", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 14, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1996, s. 531.

51 Silverberg, *The Realm of Prester John*, s. 7.

52 Tubach, "Prester John of India", s. 4.

53 Otto, *The Two Cities*, s. 443.

54 Otto, *The Two Cities*, ss. 443-444.

55 *Prester John: The Legend*, s. 8.

56 Faruk Sümer, "Selçuklular", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 36, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2009, s. 370; Abdülkerim Özaydın, "Sencer", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 36, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2009, s. 508; Faruk Sümer, "Irak Selçukluları", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 36, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2009, s. 387.

57 Silverberg, Sencer adının Latince çoğul hale getirilmesi (Saniardi) ihtimali üzerinde durmuş ve bu ad ile Türk devletlerindeki çoklu yönetim ananesi arasında bağlantı kurmuştur. Bkz. Silverberg, *The Realm of Prester John*, s. 12.

Gürhan Yelü Daşı arasındaki savaştır. Unvanı olan Prester, Müneccimlerle arasında olduğu varsayılan ilişkiden gelmektedir ki bu durum, Aziz Thomas anlatısı ile Hindistan'daki bir krala da bağlanabilmektedir.⁵⁸ Zenginliği, zaten çok eski dönemlerden beri Avrupa'nın bildiği, klasik doğunun zenginliğine dair olan bilgilerin yansımasıdır. Donmuş nehirler ise esinini, Türkçede İskendernâme olarak bilinen Büyük İskender hakkında Avrupa'da anlatılan hikâyelerden (*Alexander Romance*) almıştır.⁵⁹ Ayrıca Endülüslü seyyah el-Gırnati'nin 1130 civarı Hazar Denizi'nin kuzeyini ziyaret ettiğinde bu bölgenin kışlarının şiddetli olduğunu, Hazar Denizi'ne dökülen İtil (Volga) Nehri'nin çok geniş olduğunu ve kışın buz tuttuğunu anlatması⁶⁰ gerçek coğrafi durumun, Hugh'nun verdiği bilgide kendini göstermesi de olabilir. Bunun yanında Otto'nun anlatımını detaylı şekilde inceleyen Brewer ve Silverberg⁶¹ onun tarafından kullanılan sözcüklerden Johannes'in zaten sözel olarak Avrupa'da bilindiği sonucuna varmışlardır. Papa, 1 Aralık 1145'te Edessa'nın (Urfa) alınması için yeni bir sefer, yani II. Haçlı Seferi çağrısında bulunmuş ama varlığını öğrendiği ve düşmanları Müslümanlara saldıracak kadar güçlü biri olan Prester Johannes ile iletişime geçmeye teşebbüs dahi etmemiştir. Hatta III. Eugenius'un Papalığı boyunca (1145-1153) Johannes'in adına ikinci defa rastlanmamaktadır.⁶² Bu duruma en iyi açıklama genelde anlatılanın aksine Hugh'nun, Prester Johannes'ten umut vermek için değil umutsuzluğa düşürmek için bahsetmesidir. Çünkü bu kadar kudretli birinin varlığı ve batıya ilerlemesi Haçlıların varlığını gereksiz kılacaktır. Onun, anlatıldığı üzere başarısız olması Haçlı Devletlerini kurtaracak yardımın doğudan değil batıdan, yani Avrupa'dan gelmesi gerektiği anlamını taşımaktadır.⁶³ Nihayetinde bir yardım gücü oluşturulmuştur. Piskopos Hugh'nun raporundan ve talebinden sonra 1146 yılında yeni bir Haçlı Seferi için yapılan çağrılarla II. Haçlı Seferi başlamış, bu ordu doğuya doğru yola çıkmış fakat sefer büyük bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır.⁶⁴

II. Haçlı Seferi'nin ardından Atabek Nureddin Zengi ile Kudüs Kralı Amalric Mısır üzerinde egemenlik mücadelesi verirken⁶⁵ Avrupa'da Prester Johannes'in adı yeniden duyulmuştur. Çünkü kendisi bir mektup göndermiştir. Latince asılına ek olarak İtalyancaya, Almancaya, İngilizceye, Sırpçaya, Rusçaya ve İbraniceye de çevrilen bu mektubun⁶⁶ sadece Latincesinin beş yüze yakın kopyası vardır ve bunların otuz tanesi XII. yüzyıla aittir. Mektup da çok büyük ihtimalle bu yüzyılda (~1165-1170) oluşturulmuştur.⁶⁷ Bununla

58 Silverberg, *The Realm of Prester John*, s. 34.

59 Rachewiltz, *Prester John*, s. 6.

60 “Bu denize (Hazar Denizi) İdil diye bir nehir dökülür ... Dicle'nin yüz katı büyüklüğündedir. Denize akan yetmiş kolu vardır ve her biri Dicle kadardır ... kış vakti donarak tıpkı yer gibi olur ki ben kış vakti onun üzerinde yürümüşüm. İnsanların yanı sıra atlar, develer, öküzler ve diğer hayvanlar da üzerinde yürüyebilir. Genişliği 1840 adımdan fazladır.” Bkz. Ebu Hamid Muhammed El-Gırnati, *Gırnati Seyahatnamesi*, (Haz. Fatih Sabuncu), Yeditepe Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2018, ss. 151, 187.

61 Silverberg, *The Realm of Prester John*, s. 8.

62 *Prester John: The Legend*, s. 8.

63 Silverberg, *The Realm of Prester John*, s. 8.

64 Demirkent, “Haçlılar”, ss. 533-534.

65 Demirkent, “Haçlılar”, ss. 534-535.

66 Slessarev, *Prester John-The Letter*, ss. 5, 47.

67 *Prester John: The Legend*, ss. 46-91.

beraber çeşitli özellikleri nedeniyle bu mektuptan tek bir metin yerine kendine özgü kısmi bir edebi yazın türü olarak bahsetmek daha isabetli bir tespittir.⁶⁸ Çünkü metin zaman içinde sürekli değişime uğramış, yeni bilgiler eklenerek zenginleştirilmiştir.⁶⁹ Metnin büyük kısmı Prester Johannes'ın yönetimi altındaki yerlere dair verdiği bilgilerden ve anlattığı olağanüstülüklerden oluşmaktadır.⁷⁰ Mektup zaman içinde genişleyerek zenginleşirken alıcısı da aynı şekilde sürekli değişmiştir. İlk el yazmalarına göre Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos'a gönderilen mektup, sonraki el yazmalarına göre -büyük ihtimalle 1204'ten sonraki duruma uyum sağlamak için- I. Manuel Komnenos tarafından Kutsal Roma Germen İmparatoru II. Frederick'e veya papaya yönlendirilmiştir. Bazı el yazmaları alıcıyı, hangisi olduğunu belirtmeden sadece Frederick olarak gösterirken başkaları papa, Kutsal Roma Germen İmparatoru IV. Karl, Portekiz Kralı I. Manuel, "Fransız Kralı ve diğer Hıristiyan krallar" olarak göstermektedir.⁷¹ Mektuba kaynaklık eden eserler o dönem Avrupa'da erişilebilir durumdaki eserlerdir ki bunlar arasında, yukarıda adı geçen İskender Hikâyeleri'ne ek olarak *Binbir Gece Masalları*, *Thomas'ın İşleri*, Pliny'nin, Seville'li Isodor'un, Rennes'li Marbode'un, ve Eldad ha-Dani'nin eserleri tespit edilenler arasındadır. Cebele Piskoposu Hugh'nun ve *De adventu*'nun verdiği bilgilere rastlanılmaması, mektubu oluşturanın bunlara erişemediğini göstermektedir.⁷² Mektubun içeriğine, dilinin Latince olmasına, Bizans İmparatoru ve Bizanslılara karşı küçümseyici bir dil benimsemesine⁷³ bakılırsa mektubu oluşturanın Haçlı devletlerinden birinde yaşayan (hem batı yazınına hem de doğu söylentilerine erişimi vardır) ve dini zümreye (bu dönem din adamları yazılı eserler üzerinde neredeyse bir tekele sahiptir) mensup bir Batılı olması ihtimali vardır.⁷⁴ Bunun yanında Papa III. Alexander ile Kutsal Roma Germen İmparatoru Frederick Barbarossa arasındaki egemenlik mücadelesi esnasında papalığı zayıflatmak amacıyla yürütülen propagandanın bir ürünü olma ihtimaline de dikkat çekilmiştir.⁷⁵ Mektubun tamamen ideal dünyayı anlatan ütöpik bir eser olduğu da ileri sürülmüştür.⁷⁶ Tüm bunların dışında basit yazınsal bir çalışmadan veya derlemeden başka bir şey olmadığı ve sadece edebi hedefler

68 *Prester John: The Legend*, s. 10.

69 Slessarev, *Prester John-The Letter*, s. 35; Silverberg, *The Realm of Prester John*, s. 145.

70 Mektubun Latincesi ve İngilizce çevirisi için bkz. *Prester John: The Legend*, ss. 46-91. Ayrıca bkz. Alberic de Trois Fontaines, "Chronica Albrici Monachi Trium Fontium", *Monumenta Germaniae Historica: Scriptorum 23*, (Ed. Paulus Scheffer-Boichorst), Verlag Karl W. Hiersemann, Leipzig 1925, ss. 848-849.

71 *Prester John: The Legend*, ss. 67, d.n. 14; Slessarev, *Prester John-The Letter*, ss. 33, 59, 63; Silverberg, *The Realm of Prester John*, s. 21.

72 Slessarev, *Prester John-The Letter*, ss. 38-41; Silverberg, *The Realm of Prester John*, ss. 46-52, 64-68; Bernard Hamilton, "Prester John and the Three Kingdoms of Cologne", *Studies in Medieval History: Presented To R.H.C. Davis*, (Ed. Henry Mayr-Harting ve Robert Ian Moore), Bloomsbury Academic, Londra 1985, s. 185.

73 "... Romalıların valisi Manuel'e (Emanueli, Romeon gubernatori) ... Biz senin bir insan olduğunu bilsek de senin küçük Yunanlıların seni bir ilah olarak görmekte... (Cum enim hominem nos esse cognoscamus, te Graeculi tui Deum esse existimant)" Bkz. *Prester John: The Legend*, ss. 46, 67.

74 Silverberg, *The Realm of Prester John*, s. 52. Ayrıca bkz. Rachewiltz, *Prester John*, ss. 5-6.

75 Hamilton, "Prester John", ss. 186-189.

76 Silverberg, *The Realm of Prester John*, s. 55. Ayrıca bkz. Karl F. Helleiner, "Prester John's Letter: A Medieval Utopia", *Phoenix*, C. 13, S. 2, ss. 47-57.

gözetilerek oluşturulduğu da iddia edilmiş olan⁷⁷ bu mektubun ortaya çıkmasında sözü geçen bu etmenlerin tümü de geçerli olabilir. Nihayetinde her olayda olduğu gibi tarihi olayların da tek bir nedeni veya tek bir sonucu yoktur. Bu mektuptan daha garip olan bir durum ise genellikle 27 Eylül 1177'ye tarihlenen, yanlış şekilde bu mektuba cevap olarak Papa III. Alexander tarafından Prester Johannes'e gönderildiği söylenen son derece kısa olan başka bir mektuptur.⁷⁸ Papanın bu mektubu cevaptan çok soru doğurmaktadır ve son derece sorunlu bir konudur. Mektubun Prester Johannes tarafından gönderilen mektuba cevap olduğu söylenmektedir ama ilk mektup zaten Bizans İmparatoru'na gönderilmiştir. Mektubun cevap niteliği taşıdığı iddia edilmektedir ama bir tane hariç olmak üzere gönderilen mektuba hiçbir atıf yapılmamaktadır ve Papa, Johannes'e dair bilgileri gönderilmiş mektuptan değil, başkalarından ve doktoru Philip'ten öğrenmiştir. Papa, mektubu iletmesi için Moğollara elçi olarak gönderilen eğitilmiş din adamları örneğinin aksine kendi doktoru ve hanehalkından biri olan Philip'i görevlendirmiştir.⁷⁹ Ama ne ona dair ne de giden cevap heyetine dair hiçbir bilgi ya yoktur ya da henüz keşfedilmemiştir. Papa III. Alexander tarafından gönderildiği kaydedilen bu mektuba dair çeşitli savlar öne sürülmüş ama hiçbiri doğrulanamamıştır.⁸⁰

V. Haçlı Seferi'ne kadar yaklaşık yarım yüz yıl sessizliğini koruyan Prester Johannes, adımı XIII. yüzyılın başlarında Moğollarla beraber yeniden duyuracaktır. Çünkü Cengiz Han önderliğinde birleşen Moğolların batıya hareketi sadece dünya tarihi için değil efsane için de büyük bir değişim anlamı taşımaktadır. Bu noktada ilk ve en önemli bilgiler, 1216'da Akka piskoposluğuna seçilen ve 1216-1218 arasında V. Haçlı Seferi'ne bizzat katılan Jacques de Vitry⁸¹ tarafından yazılan iki adet mektupta (II. ve VII. mektuplar) bulunmaktadır. 1217 yılının Mart ayına tarihlenen ilk mektupta Jacques de Vitry, oradan gelen bir tüccardan Prester Johannes'in ülkesinde yaşayanların Yakubi olduğunu öğrendiğini söylemektedir.⁸² Az önce adı geçen Philip ile beraber bu bilgiye (ve Paderborn'lu Olivier'in anlattıklarına⁸³) Prester Johannes efsanesinin Etiyopya'ya geçişi konusunda tekrar değinilecektir. Jacques de Vitry'nin kaleme aldığı diğer mektupta (VII. mektup) Prester Johannes'e atfedilen faaliyetler aslında Cengiz Han'a dair Orta Doğu'ya ulaşan haberlerdir.⁸⁴ Jacques de Vitry bu haberleri İncil'de anlatılan Masumların Katli⁸⁵ gibi anlatılara benzer motiflerle zenginleştirmiştir. Bununla beraber Jacques de Vitry'nin efsaneye dair kaydettiği birkaç önemli değişiklik

77 Silverberg, *The Realm of Prester John*, s. 53.

78 Mektubun Latince metni ve İngilizce çevirisi için bkz. *Prester John: The Legend*, ss. 92-96.

79 Ayrıca bkz. Trois Fontaines, "Chronica Albrici", ss. 853-854.

80 *Prester John: The Legend*, ss. 13-17; Rachewiltz, *Prester John*, s. 7; Silverberg, *The Realm of Prester John*, ss. 60-63. Philip'in bir ruhaniden çok diplomat olduğu düşüncesi için bkz. Leonardo Olschki, *Marco Polo's Precursors*, The Johns Hopkins Press, Baltimore 1943, s. 20.

81 *Lettres de Jacques de Vitry-Edition Critique*, (Ed. Robert Burchard Constantijn Huygens), E. J. Brill, Leiden 1960, s. 1.

82 *Lettres de Jacques de Vitry-Edition Critique*, s. 96.

83 Oliver of Paderborn, "The Capture of Damietta", (Çev. John J. Gavigan), *Christian Society and the Crusades 1179-1229-Sources in Translation*, (Ed. Edward Peters), University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1971, s. 90.

84 *Lettres de Jacques de Vitry-Edition Critique*, ss. 134-153.

85 İncil, Matta 2:16-18.

vardır ki bunların ilki efsaneye konu olan Prester Johannes'in ölmesidir. Efsane artık Prester Johannes'i değil ya onun oğlu ya da torunu olan Kral David'i anlatmaktadır.⁸⁶ Bu duruma aslında daha önce Prester Johannes tarafından gönderildiği varsayılan mektupta işaret edilmektedir. Zira ilk ortaya çıkışının üzerinden iki yüz yıl geçtikten sonra hala hayatta olup mektup gönderen Prester Johannes'in ülkesinde içenlere gençlik ve hayat veren bir çeşme vardır.⁸⁷ Ama artık hem tarihi gerçeklere uygun hem de ayakları daha yere basan bir anlatıya ihtiyaç olduğu için Prester Johannes ortadan kaldırılmış ve yerine ardılı olarak Kral David getirilmiştir. Jacques de Vitry'nin kaydettiği ikinci büyük değişim ise Hindistan Kralı David'in aynı zamanda Prester Johannes olarak bilinmesidir.⁸⁸ Böylece bu isim bir kişiye ait olmaktan çıkarılmış ve bir unvan haline getirilmiştir. Bu durum 12 Mart 1221'e tarihlenen Papa III. Honorius⁸⁹ ve 18 Nisan 1221'e tarihlenen Jacques de Vitry⁹⁰ tarafından yazılanlara ek olarak adları W ve R olarak kaydedilmiş iki din adamı tarafından yazılan mektuplarda (1220 ya da 1221) da görünmektedir.⁹¹

Bizzat Prester Johannes'in de dâhil olduğu -biri doğudan diğeri batıdan gelecek iki kralın İslamiyet'e karşı zafer kazanacağı yönünde- başka bir efsanenin ortaya çıkması⁹² ve çeşitli nedenlerden dolayı V. Haçlı Seferi başarısız olurken⁹³ Avrupa, Jacques de Vitry'nin verdiği bilgilerden sadece birinin doğru olduğunu öğrenecektir: Asya'nın uzak köşelerinde ortaya çıkan ve Müslümanları yenilgiye uğratan bir savaşı vardır.⁹⁴ Moğolların ne Hıristiyan ne de Müslüman olmadıklarının anlaşılması efsaneye yeni bir özellik kazandırmıştır ki o da Prester Johannes'in Moğollar tarafından öldürülmesidir. Tespit edilebildiği kadarıyla bu dönüşüme ilk kez Alberic de Trois-Fontaines'in eserinde rastlanılmaktadır.⁹⁵ Moğolların Asya'nın büyük bir kısmını kapsayan imparatorluklarını kurmalarıyla başlayan ve Moğol Barışı (Pax Mongolica) adıyla adlandırılan bu dönem sayesinde Avrupalılar, gönderdikleri elçiler/misyonerlerle ilk kez Asya'nın içine tanık olmaya başlamışlardır. Bu şekilde gönderilenlerin başında artık Moğolların Hıristiyan olmadığını anlayan ama onları muhtemel müstakbel Hıristiyanlar olarak gören Papalık

86 “Hec est materia processus regis David, filii regis Israel, filii regis Sarchisi, filii regis Iohannis, filii de Bulgaboga credentis in Christo Iesu.” Bkz. *Lettres de Jacques de Vitry-Edition Critique*, s. 141. “Rex David filius Iohannis presbiteri de India...” Bkz. *Prester John: The Legend*, s. 118.

87 *Prester John: The Legend*, ss. 72-73, 85, 87; Silverberg, *The Realm of Prester John*, ss. 145-146.

88 “Excerpta de historie gestorum David regis Indorum, qui presbyter Iohannes a vulgo appellatur.” *Lettres de Jacques de Vitry-Edition Critique*, s. 141. Ayrıca bkz. Trois Fontaines, “Chronica Albrici”, s. 911.

89 “... rex David, qui presbyter Iohannes vulgariter appellatur...” *Prester John: The Legend*, s. 123.

90 “... est ille quem vulgus presbyterum Iohannem appellant” Bkz. *Lettres de Jacques de Vitry-Edition Critique*, s. 141.

91 “Rex Indie David christianissimus presbyter iohannes cognominatus ...” Bkz. *Prester John: The Legend*, s. 118.

92 *Lettres de Jacques de Vitry-Edition Critique*, ss. 152-153; Ayrıca bkz. Trois Fontaines, “Chronica Albrici”, s. 910; *Prester John: The Legend*, ss. 128-129, 133-134.

93 Demirkent, “Haçlılar”, ss. 539-540.

94 Silverberg, *The Realm of Prester John*, s. 82.

95 *Prester John: The Legend*, ss. 144-146, 149. “Quos cum presbyter Iohannes in bello, quod habuit contra Medos et Persas, in adiutorium suum advocasset et eos in forteritiis et munitionibus locasset, illi (Tartari), videntes se esse fortiores, presbyterum Iohannem occiderunt...” Bkz. Trois Fontaines, “Chronica Albrici”, s. 942.

elçileri gelmektedir. Hem dini hem de siyasi elçiler olarak yola çıkmış olmakla beraber çok büyük ihtimalle onların bir görevleri de Prester Johannes hakkında istihbarat toplamaktır. Bunların ilki 1245'te gönderilen John de Plano Carpini'dir ve kendisi Cengiz Han'ın bir oğlunu Hindistanlar üzerine sefere gönderdiğini, onun Siyah Sarazenler denilen Etiyopyalıların yaşadığı Küçük Hindistan'ı ele geçirdiğini, Büyük Hindistan'da yaşayan Hıristiyanlarla⁹⁶ savaşmak için ilerlediğini ama o ülkeyi yöneten ve Prester Johannes denilen kral tarafından yenilgiye uğratıldığını anlatmıştır.⁹⁷ Onun anlatısında, diğerlerinin aksine Prester Johannes öldürülmemiştir. Köseadağ Savaşı'nın hemen ardından Türkiye topraklarına gelen ve buranın durumu hakkında bilgi veren önemli kaynaklardan biri olan Saint Quentin'li Simon ise 1202 yılında Moğolların Cengiz Han önderliğinde, komşu olarak ve egemenliği altında yaşadıkları Hindistan Kralı David'e (Davud) isyan ettiklerini, onu öldürdükten sonra onun kızı ile Cengiz Han'ın evlendiğini anlatmaktadır.⁹⁸ Bu anlatı çeşitli şekillerde Rubruk'lu Wilhelm⁹⁹ Bar Habraeus (Gregory Abu'l-Farac)¹⁰⁰ ve Jean de Joinville'de¹⁰¹ de vardır. Marco Polo¹⁰² ve Montecorvino'lu John¹⁰³ Nesturi Öngütleri ve onların yöneticisini Prester Johannes ve halkı ile özdeşleştirmiştir. Rubruk'lu Wilhelm'in düşünceleri bu konuda özellikle önemlidir. Çünkü kendisi -ve ondan neredeyse bir yüz yıl sonra (1330) eserini yazan Pordenone'lu Odoric-¹⁰⁴ Prester Johannes'in varlığından şüphe

-
- 96 Ayan tercümesinde Hıristiyan yerine Müslümanlar. Bkz. Plano Carpini, *Moğolistan Seyahatnamesi (1245-1247)*, (Çev. Ergin Ayan), Gece Kitaplığı, İstanbul 2015, s. 72. "Hic autem exercitus contra Christianos, qui sint in India maiori in pugnam processit." Bkz. *The Texts and Versions of John de Plano Carpini and William de Rubruquis*, (Ed. Raymond Beazley), Cambridge University Press, Cambridge 1903, s. 56.
- 97 Carpini, *Moğolistan Seyahatnamesi*, ss. 72-73; *The Texts and Versions of John*, s. 56; *Prester John: The Legend*, ss. 150-151, 153.
- 98 Saint Quentin, *Bir Keşişin Anılarında Tatarlar*, ss. 9-10.
- 99 Rubruk, *Moğolların Büyük Hanına Seyahat*, ss. 56-60.
- 100 "Yunanlıların 1514 (M. 1203) ve Arapların 599 yılında Unk Han yani Hıristiyanlar Kralı John Krit diye tanınan Han barbarlar kabilesine hâkim olduğu sırada Cingiz Han onun hizmetlerini mütemadiyen ifa etmekte idi. ... İki taraf nice nice defalar dövüştüler. Nihayet Unk Han'ın tarafı tamamıyla mahvoldu, Ung Han'ın kendisi de öldürüldü." Bkz. Gregory Abu'l-Farac (Bar Habraeus), *Abu'l-Farac Tarihi*, (Çev. Ömer Rıza Doğrul), C. 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1950, ss. 476-477.
- 101 "Prester John, İran Kralı ve diğer krallar, Tatarları çok hor görürlerdi ... (Moğollar) Ertesi gün düşmanlarının üzerine hücum ettiler ve ... hepsini hezimete uğrattılar. ... Prester John'un ülkesine bağlı olan ve savaş alanında bulunmayan diğer insanlar ise Tatarlara tabi duruma geldiler." Jean de Joinville, *Bir Haçlının Hatıraları*, (Çev. Cüneyt Kanat), 2. Baskı, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2016, ss. 210-213.
- 102 "(Cengiz Han) Bunun üzerine elçilerini Uncan'a yani bizim Rahip Jean dediğimiz kişiye gönderir ... onun kızını karılığa istediğini bildirir. ... ama sonunda Cengiz Han savaşı kazandı ve Uncan (Rahip Jean) bu savaşta öldürüldü." Marco Polo, *Dünya'nın Hikâye Edilişi*, (Çev. Işık Ergüden ve Z. Zühre İlkgelen), Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003-2004, ss. 140-144. Marco Polo, Nesturi Öngütler hakkında da bilgi verirken onları yöneten kişinin adını Kral George olarak vermiş ve adın, unvan olarak kullanılmasına dikkat çekerek şunları söylemiştir: "Ve bu vilayetin kralı, Rahip Jean soyundan biridir ve yine Rahip Jean'dır; ve bilin ki ... Hıristiyan rahibidir ama adı George'dur..." Polo, *Dünya'nın Hikâye Edilişi*, s. 158. Marco Polo'nun Prester Johannes ve halkı olarak gördüğü Öngütler hakkında anlattığı başka hikâyeler için ayrıca bkz. Polo, *Dünya'nın Hikâye Edilişi*, ss. 233-236, 277, 407-410.
- 103 *Cathay and the Way Thither*, ss. 47-48.
- 104 "... Prester Johannes'in ülkesine geldim. Ama onunla ilgili olarak sanki inkâr edilemezmiş gibi anlatılanların yüzde biri bile gerçek değil." Bkz. *Cathay and the Way Thither*, (Çev. ve Ed. Henry Yule), C. 2: Odoric of Pordenone, Hakluyt Society, Londra 1913, ss. 244-245.

etmemekte fakat anlatılanların abartı olduğuna inanmaktadırlar.¹⁰⁵ Özellikle Rubruk'lu Wilhelm'in anlattıkları o ana kadar efsanenin hangi unsurları bünyesinde barındırdığının anlaşılması için önemlidir. Rubruk'lu Wilhelm Frankların Antakya'yı ele geçirdiği yılda (1098) adı Kor-Kam (Chor-Cham)¹⁰⁶ olan bir Karahıtaylının tüm kuzeye hükmettiğini söylemektedir. Bu Kor-Kam'ın adı Kor, unvanı ise Kam'dır ki bu aynı zamanda o halkın kâhinleri için kullanılan bir sözcüktür. Böyle adlandırılmasının nedeni, devletlerini kehanetle yönetmeleridir. Bu kişi ölünce adı Nayman ve halkıyla beraber Nesturi olan bir göçebe kendini kral ilan etmiş, halkı da ona Kral Johannes adını vermiş ve "onun hakkında gerçekten yaptıklarının on katını" anlatarak etrafa yaymışlardır.¹⁰⁷ Kral Johannes bir ardıl bırakmadan öldüğünde onun yerine kardeşi Ong Han tahta çıkmıştır. Bunun ardından Cengiz Han ile Ong Han arasında bir anlaşmazlık çıkmış, bu anlaşmazlık savaşa dönüşmüş ve Ong Han, Cengiz Han tarafından yenilgiye uğratılırken Cengiz Han onun kızını da kendi oğullarından biriyle evlendirmiştir.¹⁰⁸ Uzun bir zaman dilimine ait birden fazla kişiyi ve olayı tek bir anlatıda birleştiren Wilhelm'in bu söyledikleri de hâlihazırda açıklanmıştır: Kendisinin bahsettiği Kor-Kam, Gürhan Yelü Daşı'den başkası değildir. Kam (şaman) sözcüğü ile hem dünyevi hem de ilahi yönetici sıfatlarını (rahip-kral) bir araya getirmiştir. Onun ölümünün ardından Wilhelm yarım yüzyıldan fazla bir zaman atlaması yapmış, Karahıtaylara 1211'de son veren Nayman Küçlük'ü onun ardılı ilan etmiştir. Bundan sonra ilk kez *wang-han* (Ong Han) unvanını kullanan Kerait önderi ve Cengiz Han'ın kayın babası Tuğrul'u onun kardeşi yapmıştır ki kendisi, Cengiz Han'dan hemen önce Moğolistan'ın neredeyse tamamına hâkim olmuştur. Aralarında hiçbir bağlantı olmayan Küçlük ve Tuğrul'un Wilhelm tarafından yakınlaştırılması Keraitlerin Moğol egemenliği altında Hıristiyanlığa geçirilmesi hakkında bilgi veren Bar Habraeus (Gregory Abu'l-Farac) ile açıklanmıştır. Çünkü kendisi Keraitlerin üzerinde egemenlik sahibi olan Unk Han'a Hıristiyanların Kralı Johannes (Yuhanna) denildiğini söylemektedir.¹⁰⁹ Wilhelm de bu iki unvanı birer kardeşe ait adlar olarak kabul etmiştir.¹¹⁰ Burada da görüldüğü üzere çoğu efsane gibi Prester Johannes efsanesi de canlı bir varlıkmişçesine yeni kaynaklarla beslenmeye ve gelişip değişmeye devam etmiştir. Moğolların neden olduğu ilk şok dalgasının atlatılmasının ardından çeşitli

105 *Prester John: The Legend*, ss. 162, 196.

106 "Concan" Bkz. Richard Hakluyt, *The Principal Navigations Voyages Traffiques and Discoveries of the English Nation*, C. 1, George Bishop, Ralph Newberie and Robert Baker, Londra 1599, s. 84; "Con-cham" Bkz. "Itinerarium Willelmi de Rubruk", *Recueil de Voyages et de Mémoires*, C. 4, Société de Géographie, Paris 1839, s. 259; "Con cham" Bkz. *The Journey of William of Rubruck to the Eastern Parts of the World, 1253-55*, (Çev. William Woodville Rockhill), The Hakluyt Society, Londra 1900, s. 108; "Coir Han" Bkz. Ruysbroeckli Willem, *Mengü Han'ın Sarayına Yolculuk 1253-1255*, (Çev. Zülal Kılıç), Kitap Yayınevi, İstanbul 2010, s. 133.

107 "O bölgeden gelen Nesturiler genellikle öyle yaparlar. ... Kral John da böyle büyük bir şöhrete sahip olmuştur. Fakat ben onun otlak bölgelerine geldiğimde az sayıda Nesturi dışında kimsenin ondan haberi yoktu." Bkz. Rubruk, *Moğolların Büyük Hanına Seyahat*, s. 58.

108 Rubruk, *Moğolların Büyük Hanına Seyahat*, ss. 56-60.

109 "Yunanlıların 1514 (1203) ve Arapların 599 (1202) yılında Hıristiyanların Kralı John olarak bilinen Unk Han Krit (Kerait) denilen Hunaye Barbarları (Hunlar) üzerinde egemenlik sürüyordu..." Bkz. *The Chronography of Bar Habraeus*, (Çev. Ernest A. Wallis Budge), C. 1, Gorgias Press, Londra 2003, s. 352. Bu kısım Türkçe çeviride şöyledir: "...Unk Han yani Hıristiyanlar Kralı John Krit diye tanınan Han barbarlar kabilesine hâkim olduğu sırada..." Bkz. Abu'l-Farac, *Abu'l-Farac Tarihi*, ss. 476-477.

110 Silverberg, *The Realm of Prester John*, ss. 109-112.

din ve ticaret adamlarının Asya'nın en ücra köşelerine kadar girmesi ve Prester Johannes'in bulunmaması üzerine efsane yer değiştirerek -zaten o dönem için Asya'nın bir parçası olarak bilinen- Etiyopya'ya geçecektir. Bu değişim yadırganacak bir durum değildir. Çünkü Türk ulusunun efsanevi atası Oğuz Kağan¹¹¹ da Çin'i kendine tabi kıldıktan sonra kuzey yoluyla Kafkasya'ya girmiş, kendisi Doğu Anadolu üzerinde egemenlik kurarken oğullarını da Rum ve Frenk ülkelerine göndermiştir. Bunun ardından Mısır'ı fethetmiş ve İran ile Irak'ı da İl'e bağlayarak Asya'ya geri dönmüştür. Benzer bir durum artık Prester Johannes için de geçerlidir. Çünkü artık onun hükmettiği topraklar Etiyopya'dır.

4. Afrika'nın Prester Johannes'i

Etiyopya'nın Hıristiyanlık ile ilişkisi ülkenin geleneklerine göre Milattan önceki yıllara kadar gitmektedir. Kebra Negast (Kralların Görkemi) adını taşıyan ve XIII. yüzyılın sonuna tarihlenen anlatılarına göre Etiyopya imparatorluk hanedanı doğrudan Süleyman peygamberin soyundan gelmektedir.¹¹² İncil'deki¹¹³ de dâhil olmak üzere çeşitli Hıristiyan anlatıları ise bu dinin Etiyopya'ya girişini havarilerin faaliyetlerine bağlamaktadır.¹¹⁴ Tarihi olarak Hıristiyanlığın Etiyopya'da yayılmasının, Etiyopya Kilisesi'nin başı olarak Frumentius adlı Kıpti bir keşişin Mısır'dan gönderilmesiyle, yani yaklaşık olarak 340'lı yıllarda başladığı kabul edilmektedir.¹¹⁵ Dolayısıyla Antik çağlardan beri¹¹⁶ Etiyopya'nın coğrafi açıdan Afrika'nın değil Asya'nın bir parçası olarak görülmesi ve Etiyopya Hıristiyanlığının Monofizit olmasına rağmen efsanedeki devletin, daha doğrusu devleti yönetenin sahip olduğu diğer özellikler (Hindistanlı, güçlü bir Hıristiyan savaşçı) nedeniyle Papa III. Alexander'ın doktoru Philip'in,¹¹⁷ Jacques de Vitry'nin, ve Pederborn'lu Olvier'in verdikleri bilgilerin efsanenin Etiyopya'ya yerleştiğinin ilk işaretleri olabileceği düşünülmüştür. Çünkü Jacques de Vitry, Prester Johannes'in vatandaşlarının Yakubi olduğunu söylerken,¹¹⁸ Pederborn'lu Olvier da Mekke'yi yok edecek Hıristiyan kralın Nübyeli yani günümüz Mısır'ının güneyindeki Sudanlı bir

111 Bkz. Tufan Gündüz, *Oğuz Kağan Destanı*, 5. Baskı, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2017.

112 Manuel João Ramos, "Ethiopia in the Geographical Representations of Medieval and Renaissance Europe", *Cultures of the Indian Ocean-National Commission for the Commemorations of Portuguese Discoveries*, Instituto Português de Museus, Lizbon 1998, s. 44.

113 İncil, Elçilerin İşleri 8:26-8:40.

114 Jean Doresse, *Ethiopia*, (Çev. Elsa Coult), Elek Books, Londra 1959, s. 62.

115 Aziz Suryal Atiya, *A History of Eastern Christianity*, Routledge, New York 2023, s. 152.

116 "Mısır'ı ... yarısı Libya toprağına, öbür yarısı da Asya toprağına olmak üzere iki anakaraya bağlı iki ayrı bölümden oluşmuş gibi alacağız. Çünkü Nil, çağlayanlardan başlayarak, denize kadar Mısır'ı ikiye böler." Bkz. Herodotos, *Tarih*, (Çev. Müntekim Ökmen), 4. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, ss. 125-126; "[Nil Nehri ile Kızıldeniz arasındaki bölgeye Arabistan denilmesi hakkında] Denir ki (Piramitlerin yapımında kullanılan) taşlar Arabistan'dan buraya büyük bir mesafe kat edilerek taşınmıştır ve ..." Bkz. Diodorus of Sicily, *Library of History*, (Çev. Charles Henry Oldfather), C. 1, Harvard University Press, Cambridge 1989, s. 217; "Başka yerde anlatıldığı gibi piramitlerden bakıldığında görülebilen, piramitlerin yapıldığı taşların çıkarıldığı taş ocağının civarında, Arabistan'daki nehrin karşı tarafında..." Bkz. *The Geography of Strabo*, (Çev. Horace Leonard Jones), C. 8, Harvard University Press, Cambridge 1932, s. 95.

117 *Prester John: The Legend*, ss. 92-96.

118 *Lettres de Jacques de Vitry-Edition Critique*, s. 96.

Hıristiyan kral olacağını anlatmaktadır.¹¹⁹ Papa'nın yazdığı mektuba bakıldığında, onun Prester Johannes hakkındaki bilgileri Philip'ten, Philip'in de bu bilgileri "o yerlerden" gelen birinden öğrendiğine dikkat çekilerek, Philip'in Doğu Akdeniz'de -Suriye veya Mısır'da- bulunmuş olma ve bu esnada çeşitli Etiyopyalılarla karşılaşma ihtimali üzerinde durulmuştur. Çünkü bu dönemde yani XII. yüzyılda Etiyopya kilisesi İskenderiye Patriği ile anlaşmazlık içindedir ve Papalık ile ilişki kurmaya çalışmaktadır. Ayrıca Kudüs'te de bir kilise elde etmek istemeleri, Haçlıların buna izin vermemeleri fakat Salahattin'in onlara Kutsal Kabir Kilisesi'nde bir şapel ve bir kenar mahalle kurma hakkı vermesi de onların bu dönem Doğu Akdeniz'de faal olduklarını göstermektedir. Bunun yanında Prester Johannes efsanesi ortaya çıkmadan önce Mısır'ın ötesinde bir Hıristiyan diyarına dair söylentilerin Avrupa'da dolaşımında olma ihtimali de vardır.¹²⁰ Siyasi koşullar da unutulmamalıdır. Çünkü Avrupa -özellikle Batı Avrupa- VIII. yüzyılın başından beri güneyindeki Müslümanlarla savaş halindedir. Endülüs Müslümanları, Endülüs Emevi Devleti'nin 1031'de yıkılmasının ardından yaşadığı iç savaşlarla zayıflamış; Kuzey Afrika'dan gelen önce Murabıtlar sonra da Muvahhidler, yarımada'daki Hıristiyan ilerleyişine engel olamamıştır. XIII. yüzyılın ortalarında Müslümanların elinde sadece Gırnata Beni Ahmer Emirliği'nin idaresinde ufak bir sahil şeridi kalmış¹²¹ olsa da Avrupa'nın karşısında çok daha büyük bir düşman ortaya çıkmıştır ki o da Memlük Devleti'dir. Onlar 1250'de Fransa Kralını esir etmiş, 1260'da Moğolları durdurmuş ve 1268'de Antakya'yı, 1291'de de Haçlıların elindeki son toprak parçası olan Akka'yı ellerine geçirmişlerdir.¹²² Etiyopyalıların dini siyasetlerine ek olarak dönemin şartları ve onların Müslümanlarla savaşmaları Avrupalıların gözünde onlarla yapılacak askeri bir ittifakın önemini arttırmıştır. Çünkü Nil Nehri'nin akışına müdahale edebilecek durumda olduğu düşünülen Etiyopyalılar bu şekilde Mısır'ı açlığa mahkûm edebileceklerdir.¹²³

Tüm bu gelişmelerin ardından Prester Johannes efsanesi artık Etiyopya'ya geçmeye hazırdır ve tespit edilebildiği kadarıyla onu ilk kez Etiyopya'da gösteren yazılı belge Cenovalı kartograf Giovanni da Carignano tarafından yapılan (~1310) ama II. Dünya Savaşı'nda yok olan çalışmadır.¹²⁴ Giovanni da Carignano tarafından bir harita olarak tasarlanan bu yazı aslında 1306 yılında Etiyopya'ya dönen otuz kişilik elçilik heyetiyle yaptığı görüşmenin kayıdır. 1299-1314 arası Etiyopya'yı yöneten İmparator Vidim Arad tarafından müşterek bir savunma ittifakı için "İspanyaların Kralı'na" gönderilen bu elçilik heyetinin hedefine ulaşip ulaşmadığı bilinmemekle beraber onların Papa V. Clement ile görüştikleri Avignon'a kadar geldikleri ve Roma'yı ziyaret ettikleri bilinmektedir. Çünkü geri dönüş yolunda Cenova'da

119 Oliver of Paderborn, "The Capture of Damietta", s. 90; Silverberg, *The Realm of Prester John*, s. 177.

120 Silverberg, *The Realm of Prester John*, ss. 60-63, 164.

121 Mehmet Özdemir, "Endülüs", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 11, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1995, ss. 214-216.

122 Kazım Yaşar Koprıman, "Mısır Memlukleri (1250-1517)", *Türkler Ansiklopedisi*, (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), C. 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014, ss. 100-101, 104, 108, 116-117.

123 Slessarev, *Prester John-The Letter*, ss. 84-85.

124 Charles Fraser Beckingham, "An Ethiopian Embassy to Europe c. 1310", *Prester John, the Mongols and the Ten Lost Tribes*, (Ed. Charles Fraser Beckingham ve Bernard Hamilton), Variorum, Aldershot 1996, ss. 197-199; *Prester John: The Legend*, s. 213.

uygun rüzgârların çıkmasını beklerken Giovanni da Carignano onlarla görüşmüş, sorular sorup cevaplar almış ve bunları kaydetmiştir.¹²⁵ Bu eser günümüze kadar gelememiş olsa da onun bir özeti Jacopo Filippo Foresti tarafından yazılan ve 1483'te basılan *Supplementum Chronicarum*'da bulunmaktadır ve orada -tespit edilebildiği kadarıyla- Prester Johannes, yine çeşitli olağanüstülüklerle beraber ilk kez Etiyopyalıların da kralı¹²⁶ olarak anılmaktadır ve hem o hem de halkı Roma usulünce vaftiz olmaktadır.¹²⁷ Hindistan'a atanan ilk Katolik piskoposu Katalan Jordanus, Etiyopya'ya (Üçüncü Hindistan) kendi gitmemekle beraber oraya gidenlerden öğrendiği, başlarının üzerinde lal taşı taşıyan ejderhalar gibi çeşitli anlatıları kaydetmiştir. Etiyopya İmparatoru olan Prester Johannes adını verirken kullandığı ifade ilginçtir¹²⁸ ve imparatorun adının veya unvanının bu olmadığına¹²⁹ ama Avrupa'da bu isimle bilindiğine işaret etmektedir. Jordanus'un çağdaşı olan (~1330-1340), adı bilinmeyen ve bilinen dünyanın tamamını gezdiğini iddia eden başka bir İspanyol seyyah daha vardır. Bu İspanyol, yolculuğu esnasında karşısına çıkan tüm bayrakları ve armaları çizip kaydettiği seyahatnamesinde Prester Johannes tarafından kullanılan bayrağı resmetmekle kalmamış, onun yaşadığı ve yönettiği yeri mutlak şekilde Afrika kıtasına yerleştirmiştir. Hatta onu "Nübye ve Etiyopya Patriği" olarak tanıtmış ve sürekli ikamet ettiği, her gün olağanüstü şeyler gördüğü Malsa şehrini de gezmiştir ve "Preste Iohan'ın nişanı, üzerinde siyah bir haç ve bu haçın her iki yanında birer kanca bulunan, beyaz bir bayraktır."¹³⁰ XIV. yüzyılın ikinci çeyreğinde Çin'deki Papalık temsilcisi olarak görevlendirilen ve 1347'de Hindistan üzerinden Avrupa'ya geri dönen John de Marignolli [Giovanni de Marignolli (Florence)] "Prester Johannes'in toprakları da denilen Etiyopya" hakkında bilgi vermiş, Nil Nehri'nin suyunu kesip Mısır'ı kurutmasını¹³¹ diye Mısır Sultanı'nın her yıl onlara vergi verdiğini

-
- 125 Beckingham, "An Ethiopian Embassy", ss. 200-202; Silverberg, *The Realm of Prester John*, ss. 164-165.
- 126 "Joanis at psbyteri maximi Indo(rum) Ethiopu(m)...". Bkz. Giacomo Filippo Foresti da Bergamo, *Supplementum Chronicarum Orbis ab Initio Mundi, Bernardinus Benalius*, Venedik 1483, Kitap 15, Bölüm 194, 1486 yılı olayları. Ayrıca bkz. *Ethiopian Itineraries, Circa 1400-1524: Including Those Collected by Alessandro Zorzi at Venice in the Years 1519-1524*, (Ed. Osbert Guy Stanhope Crawford), Cambridge University Press, Cambridge 1958, s. 215; *Prester John: The Legend*, s. 213.
- 127 "Hi Romano more fonte baptismatis In nomine patris, filis, spiritus sancti..." Bkz. Bergamo, *Supplementum Chronicarum*, Kitap 8, Bölüm 147, 80 yılı olayları. Ayrıca bkz. Beckingham, "An Ethiopian Embassy", s. 197; *Ethiopian Itineraries*, s. 214.
- 128 "Bu taşı, sizin Rahip Johan dediğiniz Æthioplialıların (Habeşlilerin) kralına götürürler." Jordanus, *The Wonders of the East*, s. 42.
- 129 Silverberg, *The Realm of Prester John*, s. 167.
- 130 Bkz. Book of the Knowledge of All the Kingdoms, Lands and Lordships that are in the World, (Çev. Clements Markham), The Hakluyt Society, London 1912, s. 36; Ülkeler, Krallıklar ve Beylikler Bilgi Kitabı, (Çev. Muhammed Ali Budak), Selenge Yayınları, İstanbul 2021, s. 72. Malsa şehri büyük ihtimalle yeri günümüzde bilinmeyen Mali İmparatorluğu'nun muhtemel başkenti ve imparatorluğun adının geldiği yerdir. Bkz. François-Xavier Fauvelle, "The Imperial Capital of Mâli (14th century): A New Hypothesis", *Medievalista*, S. 35, ss. 56-80.
- 131 O dönemin teknolojisi ve imkânları dikkate alındığında Nil Nehri üzerinde böyle bir kontrol mümkün olmamakla beraber, dönemin Etiyopya İmparatoru I. Amda Seyon (Gabra Maskal), Mısır'daki Kıpti Hıristiyanları cezalandıran ve onların kiliselerini yıkan Memlük Sultanı Muhammed b. Kalavun'a elçilik heyeti göndermiş ve faaliyetlerini durdurulması halinde Nil Nehri'nin sularını kesmekle tehdit etmiştir. Bkz. Richard Pankhurst, *The Ethiopian Borderlands: Essays in Regional History from Ancient Times to the End of the 18th Century*, The Red Sea Inc., Asmara 1997, ss. 40-41; Ridvan Yiğit, "Muhammed b. Kalavun Dönemi'nde (1285-1341-H. 684-741) Ehl-i Zimmet ve Hıristiyan Dünya ile İlişkiler Hakkında

söylemiştir.¹³² Özetle, bu ifadelerle bakılarak artık XIV. yüzyılın ortalarında, efsanenin Etiyopya merkezli bir hale geldiği, yani Prester Johannes'in, Etiyopya'ya taşınması sürecinin tamamlandığı sonucuna varılmıştır.¹³³ 1384'te Kutsal Toprakları ziyaret eden bir İtalyan olan Simone Sigoli ise Etiyopya'nın halen Hindistan'ın bir parçası olarak düşünüldüğünü göstererek Nil Nehri'nin sularını kesmesin diye Mısır Sultanı'nın her yıl Hindistan'da yaşayan Prester Johannes'e vergi verdiğini veya ziyarette bulunduğunu söylemektedir.¹³⁴ Nil sularının kesilmesi tehdidini de içeren Etiyopya ile Mısır arasındaki düşmanlık sona erdikten sonra Etiyopya, İskenderiye aracılığıyla yeniden Akdeniz'e açılma imkânına kavuşmuş ve Avrupa ile arasında elçilik heyetleri gidip gelmeye başlamıştır. Bu dönem Etiyopya'yı ziyaret eden Avrupalılar, Prester Johannes adını bu ülkeyi yöneten kişinin unvanı olarak kabul etmiştir.¹³⁵ XV. yüzyılın ilk yarısında, neredeyse 25 yıl boyunca İran, Hindistan ve güneydoğu Asya'da uzun yolculuklar yapan bir başka İtalyan olan Niccolò de' Conti¹³⁶ ülkesine dönüş yolunda (1436) İspanyol seyyah Pero Tafur ile karşılaşmış ve ikili bir süre beraber yolculuk yapmıştır. Prester Johannes'in ülkesini merak eden Pero Tafur, "Hindistan" ülkesine gitmek istediğini Niccolò de' Conti'ye söylediğinde, İspanyol seyyahın kastettiği yerin Etiyopya değil de gerçek Hindistan olduğunu ilk başta anlamayan Conti, yolun çok uzun ve tehlikeli olduğunu söyleyerek Tafur'u fikrinden caydırmıştır. Ama kendisi Prester Johannes'in ülkesinde gördüğü gariplikleri aktarmıştır ki bunlardan birisi de "...makam boşaldığında yeni Preste Juan'ı seçmek üzere..." yapılan faaliyetlerdir.¹³⁷ Yani Prester Johannes bir yönetici unvanıdır. Bunun yanında aynı Giovanni da Carignano gibi o da Prester Johannes'in ve ülkesindekilerin "...imanlı Katolikler..." olduğunu söylemiştir.¹³⁸ Bu bilgi Pero Tafur ve Niccolò de' Conti'nin çağdaşı olan Bertrandon de la Brocquière'in seyahatnamesinde de vardır.¹³⁹ Bertrandon de la Brocquière, 1432 yılında Burgonya Dükü III. Philippe le Bon (İyi Filip) tarafından yeni bir Haçlı Seferi için şartların uygun olup olmadığını öğrenmesi amacıyla doğuya gönderilmiştir. Kendisi geri dönüş yolunda Pera'da (İstanbul) Pietre de Napples adında, Prester Johannes'in ülkesinden geldiğini söyleyen bir Napolili ile karşılaşmış ve öğrendiklerini eserine kaydetmiştir. Niccolò de' Conti'nin Pero Tafur'a anlattıklarında Prester Johannes'in hem Hindistan'da hem de Etiyopya'da gösterilmesinin, yaşadıklarını sonradan kaleme alan Tafur'dan kaynaklı olduğu düşünülse

Bir Değerlendirme", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, C. 6, S. 4, s. 1302, d.n. 24.

132 *Cathay and the Way Thither-Being a Collection*, ss. 222-223.

133 Silverberg, *The Realm of Prester John*, s. 171.

134 Simone Sigoli, *Viaggio al Monte Sinai*, Dalla Tipografia all Insegna di Dante, Firenze 1829, s. 45.

135 Silverberg, *The Realm of Prester John*, ss. 179-180.

136 Niccolò de Conti'nin Gian Francesco Poggio Bracciolini'ye yazdığı seyahat notları için bkz. "The Travels of Nicolò Conti in the East in the Early Part of the Fifteenth Century", (Çev. J. Winter Jones), *India in the Fifteenth Century: Being a Collection of Narratives of Voyages to India in the Century Preceding the Portuguese Discovery of the Cape of Good Hope*, (Ed. Richard Henry Major), The Hakluyt Society, Londra 1858, İkinci Kitap.

137 Pero Tafur, *Pero Tafur Seyahatnamesi*, (Çev. Hakan Kılınç), Kitap Yayınevi, İstanbul 2016, s. 118.

138 Tafur, *Pero Tafur Seyahatnamesi*, s. 122.

139 Bertrandon de la Brocquière, *Denizşırı Seyahat*, (ed. Ch. Schefer), (çev. İlhan Arda), Eren Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 209. Ayrıca bkz. *Le Voyage d'Outremer de Bertrandon de La Brocquière*, (ed. Charles Henri Auguste Schefer), Ernest Leroux Editeur, Paris 1892, s. 143.

de¹⁴⁰ Pietre de Napples'in Prester Johannes'in ülkesini Çinümaçin ülkesine komşu ve burayı yöneten Büyük Han denilen hükümdarla savaş halinde olarak anlatması¹⁴¹ halen coğrafyadaki karışıklığa işaret etmektedir. 1487'de Prester Johannes'in ülkesini bulmak ve Memlük Sultanlığı'na karşı askeri bir ittifak kurmak için bu sefer bir Portekizli, Péro da Covilha, gönderilmiş ama başka bir Portekizli olan Francisco Alvares onunla 1515'te Etiyopya'da karşılaşınca da değin kendisinden haber alınmamıştır. Çünkü kendisine burada çeşitli makamlar ve topraklar verildiği -ve görünüşe göre zeki, akıllı, pek çok dil bildiği ve saray çevresince sevildiği için- gitmesine izin verilmemiştir.¹⁴²

5. Prester Johannes Efsanesi

XVI. yüzyılın ortasında *Cosmographia* adlı eserini kaleme alan Alman kartograf ve bilim insanı Sebastian Münster, Prester Johannes hakkında anlatılanlardan şüphe ettiğini dile getirdikten sonra böyle bir hikâyeye uydurdukları için Yahudileri suçlamıştır.¹⁴³ (XVIII. yüzyılın başlarında eserini yazacak Fransız oryantalist François Petit de la Croix ise bu işten Asyalı Nesturileri sorumlu tutacaktır.)¹⁴⁴ Kuzey Afrikalı Leo Africanus, *Prester* sözcüğünün aslında *kıymetli* (pretious) anlamına geldiğini ve nasıl Mısır krallarına Firavun, Roma imparatorlarına Augustus deniliyorsa Etiyopya'nın Hıristiyan krallarına da bu adın verildiği düşüncesindedir.¹⁴⁵ Rönesans İspanyasının ünlü yazarlarından biri olan Antonio de Torquemada Aydınlanma Dönemi'nin getirdiği bilimsel ve mantıksal düşünce ile *Jardín de Flores Curiosas (Meraklı Çiçekler Bahçesi)* adlı eserinde Prester Johannes'in aslında Asyalı olduğunu ve yanlış şekilde Etiyopya ile ilişkilendirildiğini öne sürmüştür.¹⁴⁶ 1583'te Joseph Scaliger, Prester Johannes'in o anda Etiyopya ile ama önceden Asya ile ilişkilendirildiğinden bahsetmiş ve buna neden olarak da Prester Johannes'in Moğollar tarafından Asya'dan sürülmesini ve Afrika'ya kaçmasını öne sürmüştür.¹⁴⁷ XVII. yüzyılın başına gelindiğinde, adları Ralph Standish ile Ralph Croft olan ve İngiliz kaptan Thomas Best'in mürettebatı olarak görev yapan iki İngiliz denizci, 1612 yılının 6-7 Haziran'ında Mozambik yakınlarındayken Prester Johannes'in ülkesine geldiklerini düşünmüş ve anlatılan zenginlikler yerine vahşi, dinsiz, dilsiz, görgüsüz ve başına buyruk yaşayan insanlarla karşılaştıklarında büyük bir

140 Silverberg, *The Realm of Prester John*, s. 182.

141 Broquière, *Denizşırı Seyahat*, s. 210. Ayrıca bkz. *Le Voyage d'Outremer*, s. 143.

142 *The Prester John of the Indies-A True Relation of the Lands of the Prester John, Being the Narrative of the Portuguese Embassy to Ethiopia in 1520, written by Father Francisco Alvares*, (Ed. Charles Fraser Beckingham ve George Wynn Brereton Huntingford), C. 2, Cambridge University Press, Cambridge 1961, ss. 369-376.

143 *Prester John: The Legend*, s. 220; Matthew Mclean, *The Cosmographia of Sebastian Münster*, Ashgate, Hampshire 2007, ss. 303-304.

144 François Petit de la Croix, *The History of Gengizcan the Great, Fifth Emperor of the Antient Moguls and Tartars*, (Çev. Bilinmiyor), For F. Darby, Londra 1722, ss. 24-26.

145 John Leo a More, *A Geographical Historie of Africa*, (Çev. John Pory), Impensis Georg. Bishop, Londra 1600, s. 396

146 Antonio de Torquemada, *The Spanish Mandeuile of Miracles. Or The Garden of Curious Flowers*, (Çev. Lewis Lewkenor), Imprinted by Bernard Alsop, Londra 1618, s. 115.

147 Iosephi Scaligeri, *Emendatione Temporum*, Typis Roverianis, Cologny (Colonia Allobrogum) 1629, ss. 679-680.

şaşkınlığa uğramışlardır.¹⁴⁸ Bu yüzyıldan itibaren artık Avrupalıların yavaş yavaş Prester Johannes'in bir efsaneden başka bir şey olmadığını anlamaya başladıkları görülmektedir. Bu yöndeki ilk işaretler, onun aslen Asyalı olduğu fakat dilbilimsel bir hata sonucu adının Etiyopya imparatorlarıyla ilişkilendirilmesi fikrinin doğmasıdır. Seyahatname derleyicisi İngiliz din adamı Samuel Purchas¹⁴⁹ düşüncelerini bu yönde kaleme alırken¹⁵⁰ XVII. yüzyılın ortasında eserini kaleme alan Peter Heylyn, Scaliger'in görüşünü eleştirmiş ve aynı şekilde Prester Johannes'in bir yanlış anlaşılma sonucu Portekizliler tarafından Asya'dan Afrika'ya geçirildiğini iddia etmiştir.¹⁵¹ 1660 yılında Portekizli bir yazar olan Balthazar Téllez bu görüşü daha da ileri götürmüş ve -1681'de eserini yazacak Hiob Ludolf gibi-¹⁵² bu konuda kendi vatandaşı olan Péro da Covilhã'yı suçlu bulmuştur.¹⁵³ Bu yüzyılın üçüncü çeyreğinde başka bir Portekizli misyoner olan Jerônimo Lobo hayatının neredeyse yirmi yılını Etiyopya'da geçirdikten sonra bu ülkenin yöneticisinin Avrupalılar nezdinde yanlışlıkla Prester Johannes olarak tanınmasını, Etiyopyalıların dilinde "Ey Kralım!" demek olan "Jan Coy" tabirine bağlamıştır. Çünkü bu sözcüğün başına rahip unvanı getirilince ortaya çıkan ifade Prester Johannes adına son derece benzemektedir.¹⁵⁴ Asya kıtasının eskiye kıyasla daha da iyi bilinir hale gelmesi ve Prester Johannes'in aslen Asyalı olduğu fikri ağır basmaya başladıkça yeni bir düşünce daha ortaya çıkmıştır ki o da efsanenin kökeninin önce Tibet sonra da Dalay Lama ile ilişkilendirilmesidir. Çünkü 1671'de Hollandalı bir öğretmen ve yazar olan Arnoldus Montanus, Çin'in coğrafyasından bahsederken Prester Johannes'in yaşadığı yeri Tibet olarak kaydetmiştir.¹⁵⁵ Aynı bu yüzyılın ortalarında Çin'e bir seyahat gerçekleştiren başka bir Hollandalı olan Johannes Nieuhof da söylemektedir.¹⁵⁶ Çin'e giden Cizvit misyoner Philippe Avril ise bu süreci, yüzyılın sonunda, Prester Johannes'in Dalay Lama olduğunu söyleyerek tamamlamıştır.¹⁵⁷ XVIII. yüzyılın ortasına gelindiğinde

-
- 148 *The Voyages of Thomas Best to the East Indies 1612-14*, (Ed. William Foster), The Hakluyt Society, Londra 1934, s. 100; *Prester John: The Legend*, s. 227.
- 149 "Purchas, Samuel", *Encyclopaedia Britannica*, (Ed. Hugh Chisholm), C. 22, 11. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge 1911, s. 659.
- 150 Samuel Purchas, *Purchas His Pilgrimage. or Relations of the World and the Religions Observed in All Ages Discovered, from the Creation unto This Present*, 2. Baskı, By William Stansby, Londra 1614, ss. 669-671.
- 151 Peter Heylyn, *Cosmography in Four Books Containing the Chorography and History of the Whole World: And All the Principal Kingdoms, Provinces, Seas and Isles Thereof*, By A. C., Londra 1677, ss. 58, 178.
- 152 Hiob (Job) Ludolphus, *A New History of Ethiopia Being a Full and Accurate Description of the Kingdom of Abessinia, Vulgarly, Though Erroneously, Called the Empire of Prester John*, (Çev. F. P. Gent), 2. Baskı, For Samuel Smith Bookseller, Londra 1684, ss. 151-155.
- 153 Balthazar Téllez, *The Travels of the Jesuits in Ethiopia-A New Collection of Voyages and Travels Into Several Parts of the World*, (Çev. John Stevens), C. 2, J. Knapton, Londra 1710, ss. 1-5.
- 154 Jerônimo Lobo, *A Short Relation of the River Nile of Its Sources and Current*, Royal Society, Londra 1719, ss. 13, 48-55.
- 155 Arnoldus Montanus, *Atlas Chinensis: Being a Second Part of a Relation of Remarkable Passages in Two Embasies from the East-India Company*, By Tho. Johnson, Londra 1671, s. 650; *Prester John: The Legend*, s. 248.
- 156 Johannes Nieuhof, *An Embassy From the East-India Company of the United Provinces to the Grand Tartar Cham Emperour of China*, By John Macock, Londra 1669, ss. 6, 10, 12.
- 157 Philippe Avril, *Travels into Divers Parts of Europe and Asia, Undertaken by the French King's Order to Discover a New Way by Land into China*, (Çev. Bilinmiyor), For Tim Goodwin, Londra 1693, ss. 154-163.

Remedius Prutky adlı Çek bir Fransiskan rahip Etiyopya İmparatoru II. Iyasu'ya unvanının Prester Johannes olup olmadığını sorduğunda, olumsuz bir cevap almıştır. Bunun üzerine -Nil Nehri'yle aralarındaki ilişkiye işaret ederek- Prester Johannes (Prete Ianni) adının Portekizce siyah (preto) ve Arapça su kaynağı, göz (ayn) anlamına gelen sözcüklerin bir birleşimi olarak açıklama yoluna gitmiştir.¹⁵⁸ 1764 yılında, bilindiği kadarıyla ilk kez İspanyol keşiş ve İspanyol aydınlanmasının öncü isimlerinden biri olan Benito Jerónimo Feijóo y Montenegro, Prester Johannes diye birinin olmadığını iddia etmiş¹⁵⁹ ve böylece Prester Johannes karakteri, efsaneler arasındaki yerini almıştır.

6. Amerikalıların Keşfi ve Prster Johannes

Aydınlanma Çağı'nın etkisiyle efsaneden başka bir şey olmadığı ortaya çıkıp bu gerçek kabul edilmeden hemen önce Prester Johannes kendisini son bir kez, henüz yeni keşfedilmekte olan Amerikalarda gösterecektir. Çünkü onun vatanını deniz yoluyla bulması için görevlendirilenlerden biri Ümit Burnu'nu keşfeden meşhur Portekizli kâşif Bartolomeu Dias¹⁶⁰ iken Christopher Columbus (Kristof Kolomb) da onu günümüz Küba'sında bulacağına inanmıştır.¹⁶¹ İspanyollar ve Portekizliler Amerikalı keşfederken, buranın zenginliklerini sömürürken ve yerlileri köleleştirirken Aragon Kralı II. Ferdinand'ın Orta Amerika ve civarındaki yerlerde otoritesini sağlamlaştırmak için seçtiği Lucas Vázquez de Ayllón'a¹⁶² bağlı olarak çalışan iki köle tüccarı da 1521 yılında Kuzey Amerika'da çeşitli keşif faaliyetlerinde bulunmaktaydı. Adları Pedro de Quexo ve Francisco Gordillo olan bu iki kaptan günümüzde Kuzey ve Güney olmak üzere iki ayrı eyaletten oluşan Karolinalara ulaşmış ve Chicora dedikleri bir yerli Amerika grubuyla (veya yerleşimiyle) karşılaşmıştır. Yaklaşık bir ay bu yerlilerle ticaret yaptıktan ve etrafı keşfettikten sonra köle olarak ele geçirip satmak için onları nasıl yakalayacakları konusunda tartışmış ve nihayetinde altmış tanesini gemilerine davet ettikten sonra bir anda demir alıp, Santo Domingo'ya doğru yelken açmışlardır.¹⁶³ Geri dönen iki kaptan bu altmış köleye ek olarak *Chicora* (İspanyolların bölgeye verdiği isim) *Efsanesi* olarak anılacak bir süreci de başlatmıştır. Çünkü onların anlattığına göre neredeyse ütöpik özelliklere sahip olan ve kölelerin geldiği bu topraklar çok zengin ve verimli olmasının yanında savunmasızdır ve kolaylıkla kolonileştirilebilir durumdadır.¹⁶⁴ Köle yapılmak üzere ele geçirilen bu yerlilerden biri İspanyolca'yı öğrenmiş, Francisco de Chicora adıyla Hristiyan edilmiş ve Ayllón'un hizmetine girmiştir. Francisco,

158 *Prester John: The Legend*, ss. 264-265.

159 Benito Jerónimo Feijóo y Montenegro, *Essays or Discourses*, (Çev. John Brett), C. 3, Printed For The Translator, Londra 1780, ss. 83-85; *Prester John: The Legend*, s. 270.

160 "Covilham, Pero", *Encyclopaedia Britannica*, (Ed. Hugh Chisholm), C. 7, 11. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge 1911, s. 344.

161 Samuel Eliot Morison, *Admiral of the Ocean Sea*, Little, Brown and Company, Boston 1942, ss. 31, 367, 463.

162 Paul E. Hoffman, *A New Andalusia and a Way to the Orient*, Louisiana State University Press, Baton Rouge 1990, s. 44.

163 Paul E. Hoffman, "The Chicora Legend and Franc-Spanish Rivalry in La Florida", *Florida Historical Quarterly*, C. 62, S. 4, ss. 419-421.

164 Douglas T. Peck, "Lucas Vázquez de Ayllón's Doomed Colony of San Miguel de Gualdape", *The Georgia Historical Quarterly*, C. 85, S. 2, s. 187.

Ayllón ile beraber İspanya'ya gitmiş ve nihayetinde 1526 yılında yakalandığı yer civarında İspanyolların elinden kaçmış ve tarih sahnesinden silinmiştir.¹⁶⁵ İspanya'da buldukları esnada bu ikili, tarihçi Peter Martyr ve Gonzalo Fernández de Oviedo y Valdés ile görüşmüş ve onlara gördüklerini anlatmışlardır. Oviedo, Francisco tarafından anlatılan zenginliklerin sadece evine geri dönmek için uydurduğu bir yalan olduğuna inanırken¹⁶⁶ Peter Martyr anlatılanları abartarak kaydetmiş, bir topluluğun rahipler (veya din adamları) tarafından yönetildiğini de söylemiştir.¹⁶⁷ Hem Martyr hem de Christopher Columbus tarafından söylenenler, Aydınlanma Çağı'nın (ve Prester Johannes'in sadece bir efsane olduğunun ortaya çıkmasının) şafağında, Prester Johannes efsanesinin¹⁶⁸ Amerikalara taşınmaya hazır olduğuna işaret etmektedir.

5. Sonuç

Prester Johannes efsanesi kaynağını, kelimenin tam anlamıyla Eski Dünya'nın dört köşesinden alan, bu dünyanın tam ortasındaki bölgede ortaya çıkan ama nihayetinde Avrupa'ya ait olan bir efsanedir. Bir Hıristiyan mezhebi olan Nesturilerin, uğradıkları haksızlıklar ve çektikleri acılar karşısında hem kendileri için bir umut hem de onlara bu acıları yaşatanlar için bir tehdit olarak ortaya çıkan Prester Johannes, Hıristiyan Avrupa'nın deyim yerindeyse Kızıl Elması olmuştur. Nasıl ki çağlar boyu Türklerin bir sonraki hedeflerinin olduğu yerde kızıl bir elma ortaya çıkmışsa, Prester Johannes de Hristiyan Avrupa'nın dikkatini yoğunlaştırdığı yere taşınmıştır. Önce doğuda, Avrupa'nın tam yerini ve sınırlarını bilmediği ama büyük bir aç gözlülükle baharatını almak için elinden geleni yaptığı Hindistan'da olduğu düşünülmüştür. Moğol fırtınasının yatışmaya başlamasıyla beraber kapıları açılan Asya'da aranmış, kimsenin önünde durmadığı bu fırtınanın dizginlenebilir olduğunu gösteren ve tabii ki doğu ile batı arasındaki ticareti kontrol eden Memlüklerle beraber Avrupa'nın muhtemel bir müttefiki olarak Afrika'da olduğuna kesin gözle bakılmıştır. Hatta bu süreçte bir Prester Johannes bulunmuş ama bu Prester Johannes'in o Prester Johannes olmadığı anlaşılınca ve Asya'ya giden yolun doğudan değil batıdan geçtiği fikrinin oluşmaya ve olgunlaşmaya başlamasıyla Prester Johannes, ortadan kaybolmadan önce kendini son defa yeni keşfedilen Amerikalarda göstermeye hazırlanmıştır. Avrupa için yeni bir kıta değil, Asya'nın doğu kıyıları olan bu topraklar elbette ki onlar için Prester Johannes'in anavatanı ve ortaya çıkması en mümkün olan yerdir. Bununla beraber gelişen bilim ve küçülen dünyayın yanında çeşitli bilim insanlarının yaptıkları çalışmalar neticesinde bir Prester Johannes'in hiç olmadığı ortaya konulmuş, bir Ortaçağ efsanesi daha tarihin tozlu raflarındaki yerini almıştır.

165 Hoffman, *A New Andalusia*, ss. 48-67.

166 Gonzalo Fernandez de Oviedo y Valdés, *La Historie General y Natural de Las Indias*, C. 3, Imprente de la Real Academia de la Historia, Madrid 1853, s. 626.

167 *De Orbe Nobo-The Eight Decades of Peter Martyr D'Anghera*, (Çev. Francis Augustus MacNutt), C. 2, The Knickerbocker Press, New York, 1912, ss. 258-260; *De orbe nouo Petri Martyris ab Angleria Mediolanensis protonotarij Cesaris senatoris decades*, (Der. Michalele de Eguia), (John Carter Brown Library el yazması), 1530, ss. 93a-b.

168 Luis Weckmann, *The Medieval Heritage of Mexico*, Fordham University Press, New York 1992, s. 14, d. n. 5.

Kaynakça

Abu'l-Farac, Gregory (Bar Habraeus), *Abu'l-Farac Tarihi*, (Çev. Ömer Rıza Doğrul), C. 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1950.

Ağır, Mesut, "Orta Çağ Seyyahlarının Kayıtlarında Presbyter John ve Efsanenin Asya ve Afrika'daki Temelleri", *History Studies*, C. 9, S. 2, ss. 27-46.

Atiya, Aziz Suryal, *A History of Eastern Christianity*, Routledge, New York 2023.

Avril, Philippe, *Travels into Divers Parts of Europe and Asia, Undertaken by the French King's Order to Discover a New Way by Land into China*, (Çev. Bilinmiyor), For Tim Goodwin, Londra 1693.

Baldick, Chris, *The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms*, Oxford University Press, Oxford, 2001.

Bar-Ilan, Meir, "Prester John: Fiction and History", *History of European Ideas*, C. 20, S. 1-3, ss. 291-298.

Bascom, William, "The Forms of Folklore: Prose Narratives", *The Journal of American Folklore*, C. 78, S. 307, 1965, ss. 3-20.

Baum, Wilhelm ve Dietmar Werner Winkler, *The Church of the East-A Concise History*, Routledge Curzon, New York 2003.

Beckingham, Charles Fraser, "An Ethiopian Embassy to Europe c. 1310", *Prester John, the Mongols and the Ten Lost Tribes*, (Ed. Charles Fraser Beckingham ve Bernard Hamilton), Variorum, Aldershot 1996, ss. 197-206.

Bergamo, Giacomo Filippo Foresti da, *Supplementum Chronicarum Orbis ab Initio Mundi*, Bernardinus Benalius, Venedik 1483.

Bishop of Freising, Otto, *The Two Cities-A Chronicle of Universal History to the Year 1146 A.D.*, (Çev. Charles Christopher Mierow), Columbia University Press, New York 1928.

Broquière, Bertrandon de la, *Deniz aşırı Seyahat*, (ed. Ch. Schefer), (çev. İlhan Arda), Eren Yayıncılık, İstanbul 2000.

Carpini, Plano, *Moğolistan Seyahatnamesi (1245-1247)*, (Çev. Ergin Ayan), Gece Kitaplığı, İstanbul 2015.

Cathay and the Way Thither, (Çev. ve Ed. Henry Yule), C. 2: Odoric of Pordenone, Hakluyt Society, Londra 1913.

Cathay and the Way Thither-Being a Collection of Medieval Notices of China, (Çev. Henry Yule), C. 3, Hakluyt Society, Londra 1914.

Croix, François Petit de la, *The History of Gengizcan the Great, Fifth Emperor of the Antient Moguls and Tartars*, (Çev. Bilinmiyor), For F. Darby, Londra 1722.

De Orbe Nobo-The Eight Decades of Peter Martyr D'Anghera, (Çev. Francis Augustus MacNutt), C. 2, The Knickerbocker Press, New York, 1912.

De orbe nouo Petri Martyris ab Angleria Mediolanensis protonotarij Cesaris senatoris decades, (Der. Michalele de Eguia), (John Carter Brown Library el yazması), 1530.

Delehaye, Hippolyte, *The Legends of The Saints*, Fordham University Press, New York 1962.

Demirkent, Işın, “Haçlılar”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 14, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1996, ss. 525-546.

Devos, Paul, “Le Miracle Posthume de St. Thomas L’Apotre”, *Analecta Bollandiana*, C. 66, ss. 231-275.

Doresse, Jean, *Ethiopia*, (Çev. Elsa Coult), Elek Books, Londra 1959.

Durgun, Fatih, “Batılıların Doğu Hakkındaki Tahayyüllerine Özgün Bir Örnek Olarak Presbyter Johannes (Prester John) Efsanesinin Ortaya Çıkışı: 1165 Öncesi”, *Akademik Hassasiyetler*, C. 7, S. 14, ss. 71-94.

Durgun, Fatih, “Presbyter Johannes (Prester John) Efsanesi’ni Jacques De Vitry’ın Mart 1217 Tarihli Mektubu ve V. Haçlı Seferi Çerçevesinde Okumak”, *Şarkiyat*, C. 14, S. 3, ss. 1076-1101.

Encyclopaedia Britannica, “Covilham, Pero”, (Ed. Hugh Chisholm), C. 7, 11. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge 1911, ss. 344-345.

Encyclopaedia Britannica, “Purchas, Samuel”, (Ed. Hugh Chisholm), C. 22, 11. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge 1911, s. 659.

Ethiopian Itineraries, Circa 1400–1524: Including Those Collected by Alessandro Zorzi at Venice in the Years 1519–1524, (Ed. Osbert Guy Stanhope Crawford), Cambridge University Press, Cambridge 1958.

Fauvelle, François-Xavier, “The Imperial Capital of Mâli (14th century): A New Hypothesis”, *Medievalista*, S. 35, ss. 56-80.

Ferrara, Marianna, “History-Telling about Prester John”, *Studi e Materiali di Storia Delle Religioni*, C. 89, S. 1, ss. 7-20.

Franke, Herbert, “Kitan ve Cürçenler: Mançurya Ormanlarının Sakinleri”, (Çev. İsenbike Togan), *Erken İç Asya Tarihi*, (Der. Denis Sinor), İletişim Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2017, ss. 537-568.

Friar Jordanus, *The Wonders of the East*, (Çev. Henry Yule), The Hakluyt Society, Londra 1863.

Frykenberg, Robert Eric, *Christianity in India-From Beginnings to the Present*, Oxford University Press, Oxford 2008.

Gel-Gırnati, Ebu Hamid Muhammed, *Gırnati Seyahatnamesi*, (Haz. Fatih Sabuncu), Yeditepe Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2018.

Gillman, Ian ve Hans-Joachim Klimkeit, *Christians in Asia Before 1500*, Routledge, New York 2006, s. 222.

Gündüz, Tufan, *Oğuz Kağan Destanı*, 5. Baskı, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2017.

Hakluyt, Richard, *The Principal Navigations Voyages Traffiques and Discoveries of the English Nation*, C. 1, George Bishop, Ralph Newberie and Robert Baker, Londra 1599.

Hamilton, Bernard, "Prester John and the Three Kingdoms of Cologne", *Studies in Medieval History: Presented To R.H.C. Davis*, (Ed. Henry Mayr-Harting ve Robert Ian Moore), Bloomsbury Academic, Londra 1985, ss 177-191.

Helleiner, Karl F., "Prester John's Letter: A Medieval Utopia", *Phoenix*, C. 13, S. 2, ss. 47-57.

Herodotos, *Tarih*, (Çev. Müntekim Ökmen), 4. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007.

Heylyn, Peter, *Cosmography in Four Books Containing the Chorography and History of the Whole World: And All the Principal Kingdoms, Provinces, Seas and Isles Thereof*, By A. C., Londra 1677.

Hoffman, Paul E., "The Chicora Legend and Franc-Spanish Rivalry in La Florida", *Florida Historical Quarterly*, C. 62, S. 4, ss. 419-438.

Hoffman, Paul E., *A New Andalusia and a Way to the Orient*, Louisiana State University Press, Baton Rouge 1990.

India in the Fifteenth Century: Being a Collection of Narratives of Voyages to India in the Century Preceding the Portuguese Discovery of the Cape of Good Hope, (Ed. Richard Henry Major), The Hakluyt Society, Londra 1858, İkinci Kitap.

İbnü'l-Esir, *İslam Tarihi*, (Çev. M. Beşir Eryarsoy), C. 11, Bahar Yayınları, İstanbul 1991.

İncil, Elçilerin İşleri.

Joinville, Jean de, *Bir Haçlının Hatıraları*, (Çev. Cüneyt Kanat), 2. Baskı, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2016.

Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Neşriyat, 26. Baskı, İstanbul 2005.

Kopruman, Kazım Yaşar, "Mısır Memlukleri (1250-1517)", *Türkler Ansiklopedisi*, (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), C. 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014, ss. 99-126.

Labbei, Philip, *Sacrosancta Concilia-ad Regiam, editionem exacta, quae nunc quarta parte prodit auctior*, C. 2, Lutetiae Parisiorum, Paris 1671.

Le Voyage d'Outremer de Bertrandon de La Broquière, (ed. Charles Henri Auguste Schefer), Ernest Leroux Editeur, Paris 1892.

Lettres de Jacques de Vitry-Edition Critique, (Ed. Robert Burchard Constantijn Huygens), E. J. Brill, Leiden 1960.

Lobo, Jerônimo, *A Short Relation of the River Nile of Its Sources and Current*, Royal Society, Londra 1719.

Ludolphus, Hiob (Job), *A New History of Ethiopia Being a Full and Accurate Description of the Kingdom of Abessinia, Vulgarly, Though Erroneously, Called the Empire*

of *Prester John*, (Çev. F. P. Gent), 2. Baskı, For Samuel Smith Bookseller, Londra 1684.

Mclean, Matthew, *The Cosmographia of Sebastian Münster*, Ashgate, Hampshire 2007.

Mingana, Alphonse, *Early Spread of Christianity in India*, The University Press, Manchester 1926.

Montanus, Arnoldus, *Atlas Chinensis: Being a Second Part of a Relation of Remarkable Passages in Two Embassies from the East-India Company*, By Tho. Johnson, Londra 1671.

Montenegro, Benito Jerónimo Feijóo y, *Essays or Discourses*, (Çev. John Brett), C. 3, Printed For The Translator, Londra 1780.

More, John Leo a, *A Geographical Historie of Africa*, (Çev. John Pory), Impensis Georg. Bishop, Londra 1600.

Morison, Samuel Eliot, *Admiral of the Ocean Sea*, Little, Brown and Company, Boston 1942.

Mundadan, Anthony Mathias, *History of Christianity in India-From the Beginning up to the Middle of the Sixteenth Century (up to 1542)*, C. 1, Church History Association of India, Bangalore 1984.

Neill, Stephen, *A History of Christianity in India-The Beginnings to AD 1707*, Cambridge University Press, Cambridge 2004.

Nieuhof, Johannes, *An Embassy From the East-India Company of the United Provinces to the Grand Tartar Cham Emperour of China*, By John Macock, Londra 1669.

O'Leary, De Lacy, *The Syriac Church and Fathers-A Brief Review of the Subject*, Gorgias Press, New Jersey 2002.

Olschki, Leonardo, *Marco Polo's Precursors*, The Johns Hopkins Press, Baltimore 1943.

Özaydın, Abdülkerim, "Sencer", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 36, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2009, ss. 507-511.

Özdemir, Mehmet, "Endülüs", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 11, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1995, ss. 211-225.

Paderborn, Oliver of, "The Capture of Damietta", (Çev. John J. Gavigan), *Christian Society and the Crusades 1179-1229-Sources in Translation*, (Ed. Edward Peters), University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1971, ss. 49-139.

Pankhurst, Richard, *The Ethiopian Borderlands: Essays in Regional History from Ancient Times to the End of the 18th Century*, The Red Sea Inc., Asmara 1997.

Peck, Douglas T., "Lucas Vâsquez de Ayllón's Doomed Colony of San Miguel de Gualdape", *The Georgia Historical Quarterly*, C. 85, S. 2, ss. 183-198.

Polo, Marco, *Dünya'nın Hikâye Edilişi*, (Çev. Işık Ergüden ve Z. Zühre İlkelen), Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003-2004.

Prester John: The Legend and its Sources, (Çev. ve Der. Keagan Brewer), Ashgate, Surrey 2015.

Purchas, Samuel, *Purchas His Pilgrimage. or Relations of the World and the Religions Observed in All Ages Discovered, from the Creation unto This Present*, 2. Baskı, By William Stansby, Londra 1614.

Rachewiltz, Igor de, *Prester John and Europe's Discovery of East Asia*, Australian National University Press, Canberra 1972.

Ramos, Manuel João, "Ethiopia in the Geographical Representations of Medieval and Renaissance Europe", *Cultures of the Indian Ocean-National Commission for the Commemorations of Portuguese Discoveries*, Instituto Português de Museusi, Lizbon 1998, ss. 44-54.

Recueil de Voyages et de Mémoires, C. 4, Société de Geographie, Paris 1839.

Remembering Nicaea-The Ecclesiastical History of Anonymous Cyzicenus, (Çev. Martin Shedd, Sean Tandy ve Jeremy M. Schott), SBL Press, Atlanta 2024.

Rubruk, Wilhelm von, *Moğolların Büyük Hanına Seyahat*, (Çev. Ergin Ayan), ayışığı kitapları, 2. Baskı, İstanbul 2012.

Ruysbroeckli Willem, *Mengü Han'ın Sarayına Yolculuk 1253-1255*, (Çev. Zülal Kılıç), Kitap Yayınevi, İstanbul 2010.

Saint Quentin, Simon de, *Bir Keşişin Anılarında Tatarlar ve Anadolu (1245-1248)*, (Çev. Erendiz Özbayoğlu), Doğu Akdeniz Kültür ve Tarih Araştırmaları Vakfı, Antalya 2006.

Salvadore, Matteo, *The African Prester John and the Birth of Ethiopian-European Relations, 1402-1555*, Routledge, London & New York 2014.

Scaligeri, Iosephi, *Emendatione Temporum*, Typis Roverianis, Cologne (Colonia Allobrogum) 1629.

Sicily, Diodorus of, *Library of History*, (Çev. Charles Henry Oldfather), C. 1, Harvard University Pres, Cambridge 1989.

Sigoli, Simone, *Viaggio al Monte Sinai*, Dalla Tipografia all Insegne di Dante, Firenze 1829.

Silverberg, Robert, *The Realm of Prester John*, Doubleday & Co., New York, 1972.

Slessarev, Vsevolod, *Prester John-The Letter and the Legend*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1959.

Studi e Materiali di Storia Delle Religioni (SMSR), C. 89, S. 1, Retelling Prester John Objects, Routes, and Emotions.

Sümer, Faruk, "Irak Selçukluları", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 36, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2009, s. 387.

Sümer, Faruk, "Selçuklular", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 36, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2009, ss. 365-371.

Süryani Patrik Mihail'in *Vekainamesi-İkinci Kısım (1042-1195)*, (Çev. Hrant D. Andreasyan), İstanbul 1944.

Tafur, Pero, *Pero Tafur Seyahatnamesi*, (Çev. Hakan Kılınç), Kitap Yayınevi, İstanbul 2016.

Tang, Li, "Turkic Christians in Central Asia and China (5th-14th Centuries)", *Festschrift in Honour of the 80th birthday of Professor GENG SHIMIN*, (Ed. Zhang Dingjing ve Abdurishid Yakup) Minzu University Press, Beijing 2009, ss. 435-448.

Tangherlini, Timothy R., "“It Happened Not Too Far from Here...” A Survey of Legend Theory and Characterization", *Western Folklore*, C. 49, S. 4, ss. 371-390.

Tellez, Balthazar, *The Travels of the Jesuits in Ethiopia-A New Collection of Voyages and Travels Into Several Parts of the World*, (Çev. John Stevens), C. 2, J. Knapton, Londra 1710.

The Apocryphal New Testament, (Ed. James Keith Elliott), Clarendon Press, Oxford 2005.

The Chronography of Bar Habraeus, (Çev. Ernest A. Wallis Budge), C. 1, Gorgias Press, Londra 2003.

The Geography of Strabo, (Çev. Horace Leonard Jones), C. 8, Harvard University Press, Cambridge 1932.

The Journey of William of Rubruck to the Eastern Parts of the World, 1253-55, (Çev. William Woodville Rockhill), The Hakluyt Society, Londra 1900.

The Prester John of the Indies-A True Relation of the Lands of the Prester John, Being the Narrative of the Portuguese Embassy to Ethiopia in 1520, written by Father Francisco Alvares, (Ed. Charles Fraser Beckingham ve George Wynn Brereton Huntingford), C. 2, Cambridge University Press, Cambridge 1961.

The Texts and Versions of John de Plano Carpini and William de Rubruquis, (Ed. Raymond Beazley), Cambridge University Press, Cambridge 1903.

The Voyages of Thomas Best to the East Indies 1612-14, (Ed. William Foster), The Hakluyt Society, Londra 1934.

Tisserant, Eugene, *Eastern Christianity in India*, Orient Longmans, Calcutta 1957.

Toprak, Uğur, *Ortaçağ'da Avrupalı Seyyahların Kayıtlarında Prester John*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Batman 2019.

Torquemada, Antonio de, *The Spanish Mandeville of Miracles. Or The Garden of Curious Flowers*, (Çev. Lewis Lewkenor), Imprinted by Bernard Alsop, Londra 1618.

Trois Fontaines, Alberic de, "Chronica Albrici Monachi Trium Fontium", *Monumenta Germaniae Historica: Scriptorum 23*, (Ed. Paulus Scheffer-Boichorst), Verlag Karl W. Hiersemann, Leipzig 1925.

Tubach, Jürgen, "Prester John of India", *The Harp*, (Ed. Baby Varghese, Jakob

Thekeparampil ve Abraham Kalakudi), C. 23, Gorgias Press, Piscataway 2011, ss. 1-9.

Tural, Murat, *Seyahatnamelere Göre Moğollar ve Katolik Dünyası (Dini İdealler ve Politik Kaygılar)*, Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ankara 2015.

Ülkeler, Krallıklar ve Beylikler Bilgi Kitabı, (Çev. Muhammed Ali Budak), Selenge Yayınları, İstanbul 2021.

Valdés, Gonzalo Fernandez de Oviedo y, *La Historie General y Natural de Las Indias*, C. 3, Imprente de la Real Academia de la Historia, Madrid 1853.

Weckmann, Luis, *The Medieval Heritage of Mexico*, Fordham University Press, New York 1992.

Yiğit, Ridvan, “Muhammed b. Kalavun Dönemi’nde (1285-1341-H. 684-741) Ehl-i Zimmet ve Hristiyan Dünya ile İlişkiler Hakkında Bir Değerlendirme”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, C. 6, S. 4, ss. 1297-1311.

Young, William G., *Source-Materials for Students of Church History*, The Diocesan Press, Madras 1969.

EXTENDED ABSTRACT

The legend of Prester Johannes was most likely created by Nestorian Christians in places under Muslim rule between the First Crusade and the Second Crusade. There are several factors underlying the emergence of this legend, which can be examined in two groups: religious and political. The first of these, religious factors, is the spread of Christianity to the Indian subcontinent and the spread of Nestorianism into the interior of Asia. The spread of Christianity to India is traditionally initiated by the arrival of the Apostle Thomas. However, organized Christian communities in India only emerged in southern India in the third and fourth centuries. In various works written in the Middle Ages about Prester John, his ties with India are mentioned. There is a point that needs to be reminded here, and that is the scope of the word India. Because the India of Medieval Europe and today's India are not the same places. In the eyes of Europeans, there are multiple Indias, which were divided into three parts: One is the Sindh region, one is Ethiopia, and the other is another India that starts from the Malabar coast and extends eastward.

Nestorian Christians, with whom Christians in India had close relations, were the second religious group that was influential in the emergence of Prester John. Relations between the two groups began to manifest themselves especially in the fifth century. Nestorians, who were declared heretics at the Council of Ephesus (431), spread into the interior of Asia and spread Christianity to this continent, reaching China in the eighth century. Again, medieval sources mentioning Prester John mention that he was Nestorian.

The other two events that gave rise to the legend are political, or rather military, events. The first of these was the Battle of Qatvan (1141), fought between the Seljuk Empire and the Qara Khitai. The Seljuks suffered a great defeat in this war. The relations between the Muslim Seljuk Turks and the Christians under their rule were not good. On the contrary, Yelü Dashi, who ruled the Qara Khitai, took them under protection. Therefore, the defeat of a state that mistreated the Nestorians by a state that protected them is one of the important factors that led to the emergence of the legend of Prester John. Because while the Nestorians were frightening the Muslims who tormented them, they also started talking about a person who gave them hope.

The second event that was effective at this stage of the legend was the capture of Edessa by Atabeg Imad al-Din Zengi (1144). After this event that shook Europe, the Crusaders sent messengers to the west to get support from Europe. One of these messengers was Hugh, Bishop of Jabala, who was sent by Raymond of Poitiers to Pope Eugene III. Hugh's living in Syria and his knowledge of what was told among the Nestorians probably made him aware of the legend. His stories about a John who lived in the Far East, was Nestorian with his people, and was both a king and a priest, were recorded by Otto of Freising, and thus the legend took its final form and reached Europe.

In the eyes of Medieval European Christians, Prester John is a devout Christian living in the east. He is a descendant of the Magi. His people are also very devout Christians. The land of Prester John is full of miracles and riches. It even has a youth-giving pool. But one of the things he has in abundance is his soldiers. Because of this he plans to come from the east, defeat the Muslims, and then go to Jerusalem. But he could not succeed in these plans because he could not get his army across the Tigris River. Thereupon, he headed north to cross the icy rivers. But he returned to his country unsuccessfully because the weather was not very cold and the rivers were not frozen. This information mainly consists of stories about the war between the Seljuks and the Qara Khitai and stories of the Alexander Romance, which was already known in Europe.

It is noteworthy that the Holy See made no attempt to contact Prester John after what was told by Hugh. Because an ally has emerged who is willing to attack their enemies, Muslims. The explanation for this is that the narratives about Prester John were already known in Europe. However, after the Second Crusade, the name Prester John reemerged. Because he sent a letter. This letter, which has been translated into various western languages and whose recipients change constantly, was most likely written by someone who knew what was happening in both the east and the west and had access to the ancient written works of Europe. One of the most accurate conclusions to reach is to accept this letter, the information it contains constantly changing and developing, as a separate literary genre.

Prester John, who fell into silence after sending his letter, would only re-emerge in the thirteenth century, and the reason for this was the Mongols. Because this time a real power has emerged in the east and was advancing towards the west at great speed. The Mongols, who defeated the Muslims on their way, became saviors in the eyes of Europeans. It turned out that the Mongols, who were neither Christian nor Muslim, were not Prester John, and various embassy delegations were sent to both establish an alliance and try to convert them to Christianity. One of the duties of these delegations consisting of clergy was to collect intelligence about Prester John.

The doors of Asia were opened with the Mongols, various embassy delegations went, but no trace of Prester John could be found. In this process, the Mamluk Sultanate emerged in the south of Europe and Prester John moved to Africa. Because, in addition to having a great political and military power, the Mamluks were located in the middle of the trade routes and the trade between the east and the west was under their control. Europe also looked for an ally to oppose the Mamluks, and it achieved this by moving Prester John to Ethiopia, where Christians already lived. This situation shows us that the legend of Prester John has become a kind